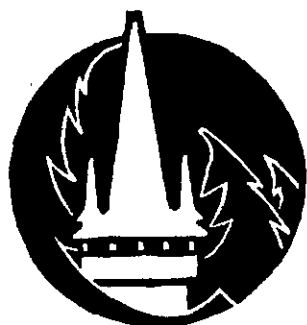

erdélyi • • Fiatalok •

A ROMÁNIAI
ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI:
LÁSZLÓ DEZSŐ
LAPTULAJDONOSOK:
Bíró Sándor, Debreczeni László,
Dr. Jancsó Béla, László Dezső,
Dr. László Ferenc.

TARTALOM:

- Az elfelejtett Kölcsey (Dr. Jancsó B.)
*
Világnézetünk apológiája (László D.)
*
Egy középiskolánk társadalmi kérdései. (Simon Károly.)
*
Világ gazdasági rendszereink (Tóth Kálmán.)
*
A vérbaj társadalmi jelentősége (Dr. Bakk Elek)
*
Egy öntudatos kisebbség: Suomi (Kodolányi J.) — A finn mezőgazdaság (Parádi Ferenc)
*
Még egy a Tg.-Mureş-i Találkozó
*
Ismeretlen értékeink: Kákonyi József (Bajkó Erzsébet)
*
SZEMLE: (B. S.), Biróné Váró Éva, Ádám Zsigmond cikkel.

CLUJ,
IX. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM.

I.

Finn jelképek

Észak országának, Suominak február 28.-a nagy ünnepe. Ezen a napon tette le egykor ama fiatal fanatikus, Lönnrot Illés, szegény, elmaradt és veszélyben levő népének oltárára 12 évi ernyedetlen munkájának eredményét: a Kalevalát. Azóta észak kicsi népe minden évben ünnepel e napon. Mert ez a multból felbukkanó csoda a finn nép, a finn kultúra kialakulásának, kifejlődésének csodatevő erőforrása, elaludt erők életrevarázsolója lett. Nyelv, irodalom, önmegismerés, tudományok, művészet, nemzeti gondolat, törhetetlen öntudat, hit és világérzés, tetterő születtek meg, ébredtek új életre és szökkentek csodás fejlődésbe a Kalevala láthatatlan sugárzásának bűvös erejétől. A nép multjában rejlő ősi erők kutatása, a hívő és csodát akaró akarat ennél soha még szebb eredményt el nem ért.

Hanem a Kalevalának legszebb, legfenségesebb kristályai, amelyeket csak egy ősi, magábamélyedő nép hozhatott létre: az ő jelképei. A Kalevala főhőse, a világszületés első cselekvő alakja, Ilmatarnak, a víz asszonyának fia, a vizek istene, elsőbben és mindenek felett: költőnek születik... Fő dallómester, Vejnemőjnen az első isten: a dal és az ének istene... Az első zeneszerszám a Kantele készítője: a zene és dalolás hatalmának bírója... De a teremtsérről szóló kalevalai ének már a munka születésének eposza is: Vejnemőjnen az irtás, szántás-vetés, a földművelés megalapítója... És Vejnemőjnen, ki a finn nép tulajdonságainak megszemélyesítője, a szellemi erő fensőbbiségének egy ősi naiv nép képzetében kialakult hirdetője is... A Kalevala hőseinek küzdelmei pedig: a fény küzdelme az éj homálya ellen...

Megremegtető, csodálatra és tiszteletre készítő lélekmélységek mutatkoznak s élnek e sajátos jelzésekben. Csoda-e, ha ez a több ezer népi énekből egybeszerkesztett hősköltemény a finnek evangéliuma lett? De a Kalevala a jövőt is jelzi. A végsorokból váteszi jóslat zúg: „... Innen megy az út ezentúl, — Az új ősvény innen indul — Dicsőbb dalok szerzőinek, — Különb ének költőinek, — A törekvő, zsenge népben, — A növekvő nemzedékben...” S valóban: a finn nemzeti művelődés minden ágában azóta minden út a Kalevalából indult... És a törekvő zsenge nép csodálatos eredményekre jutott...

És azóta, február 28.-a a finnek nemzeti ünnepe lett. Északon kicsi népe méltóan egy legendás nép örökemberi mivoltához, méltóan a Kalevala szimbólumaihoz, ebben is valami egészen egyedülállót cselekedett. A finnség nem valami hadított, véres esemény, vagy politikai eredmény. de a nép ős szellemi alkotása feltűnésének napját emelte a nemzet ünnepévé. Mint ahogyan az Oksanen-Ahluquist Ákos által írt nemzeti éneke is az egyetlen édes anyanyelvről szól...

Boldog nép, — amely ismeri lelkének jelképekben élő ősi törvényeit s vállalván, élete útmutatójává és léte erejévé tette azokat...

Debreczeni László

Kölcsey Ferenc gondolataiból

... Az, ki életében sokat érzett és gondolkozott; s érzeményeit és gondolatait nyom nélkül elröppenni nem hagyta: oly kincset gyűjthetett magának, mely az élet minden szakában, a szerencse minden változásai közt gazdag táplálatot nyújt lelkének. Sok szépet irának a bölcsök s gyakran a nem éppen bölcsök is; gazdag forrást nyitának fel, honnan jó sorsban intést, bajban vigasztalást, mindkettőben magasba emelkedést, szív és észnemesülést meríthetünk; de azok is csak úgy hatnak reánk, ha érzés és gondolkodás által sajátunkká tevők, ha sajátmagunkban kiforrva lényünkhez kapcsolódtak, mint esti szélben a virágillat, melyben megfűdött.

A mindég szerencsében élő ily saját birtokot szerezni reá nem ér. Isten a szenvedőnek engedé a vigasztalást az egész természetből az emberi tettekből és tanításokból szívben élő tudományt szivhatni. Hála neki, hogy életet sem hagyá szenvedések nélkül folytania! Keserűek valának azok; és mégis általok tanultam az emberiség becsét érteni, való nagyságot hiu ragyogványtól megválasztani, balszerencse tekintetét nyugodtan tűrni, kevés hivatásomhoz kölcsönös hűséggel csatlódnai s mindenekfelett érezni, miképen szenvedés és kebelzaggató áldozat tulajdon örömet hoz lelkeinknek és sorsunkon felülemelkedni megtanít.

... Emberi tudomány legfőbb célja maga az ember... Ismerd magadat s magad által az embereket, ez ismeret nélkül tudományod holt tudomány... Mennél több s mélyebb ismerettel bírsz, annál inkább érzed az emberi tudomány bizonytalanságát.

... Törekedjél ismeretekre, de ismeretekre melyek itélet és izlés által vezéreltetnek... Korunk sok ismeretet kíván s ez jó oldalai közé tartozik; de sok ismeret után kapkodás könnyen oda viszen, hogy címmel és színnel elégedjünk meg, s e hibára hajlás a kor rossz oldalai közt talán legrosszabb... Tudományt a munkásérettel egybekötni... minden ismeretet a kor szükségére és kívánataira, a jelenlét nemesítésére s a jövő előkészítésére fordítani, s a lehetőségig életbe hozni; ezt kívánom én.

A bölcsesség legnagyobb mestere az élet... Az élet csak úgy éri célját, ha tetteknek szentel tetik.

... Könyvet írni: ez is egyike korunk betegségeinek. Ki kenyérért irogat, az méltóbb szánásra, mint ki napszámért kapál. Kit hajlandóság vonz írásra, jusson eszébe, miképen hajlandóság és tehetség két különböző dolog. S ki a hajlandóságot tehetségnek veszi, az mindig csalatkozik. Több kívántatik az írótól, mint a beszélőtől. Ennek szavai elhangzanak, az író pedig maradandó bötükbe önti gondolatait s messze vidéken és jövődöben is óhajt olvastatni. Azért, ha valaha könyvirásra kedved leend, vizsgálj meg jól magad: gyűjtöttél-e elég erőt, tapasztalatot, tudományt?

... Teljes birtokában lenni a nyelvnek, melyet a nép beszél: ez az első s elengedhetetlen fel-

tétel... Idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig művelni kötelesség.

... Ismerni a jót könnyebb, mint követni; sőt még az sem nehéz, hogy némelykor jó, vagy épen nemes tettet vigyünk véghez; de egész életet meghatározott elv szerint intézve, sohasem tenni mást, mint amit az erkölcsiség kíván s még akkor sem, midőn haszon, bátorlét, indulat heve, vagy szenvedelem ereje másfelé ragad: ezt hívják erénynek.

... Az embert életében sokszor éri szerencsétlenség, jót és gonoszt egyformán, a különbség csak az, mert a gonosz úgy nézheti azt, mint büntetést, mely őt leveri, a jó pedig, mint történetesen keresztülfutó szélvész, melynek az ő lelkén hatalma nincs.

... Két erő tart felül a sokaságon: itélet s akarat ereje. E kettő nélkül ismereteid csak eltanult ismeretek, tetteid csak alárendelt tettek lehetnek; azonban mindkettőnek válhatatlanul kell egybefűzetnie. Mert itélet erős akarat nélkül lelkedet a szenvedő állapotból, miben körülmény s társaság fogvatartják, ki nem emelheti; erős akarat pedig itélet nélkül átalkodottá s vakmerővé csinál s hibásan választott célok után törekszik.

... Idegen véleményt tűrni kevés tud, pedig ki tűrni nem tud, hogyan kívánhat türetni? Csak a gonoszt ne türd, egyébként az ellenkező véleményt hol kell ostromold, de azt, vagy érette birtokosát gyűlölnöd igazságtalanság. Mert nem megtörténhetik-e, hogy két ellenkező közt igazad neked nincs? S feltéve, hogy igazad van, mit vét az, ki gonoszság nélkül meggyőződés után ilyen vagy olyan véleményt lát valónak?

... Hírt és dicsőséget vadászni hiuság. A való nagyságnak épen úgy következése a dicsőség, mint jámbor életnek a becsület. Kereset nélkül jön mindegyik.

... Törekedjél való nagyságra, ha magadban erőt érzesz; de szinlett nagyságot mutogatni gyalázatnak tartsd. A szinlés a hazugság minden fajai közt legundokabb. Szinlett nagyság mutogatója az oroszlanbörbe öltözött számárhoz hasonlít.

... Kinek a közönségesen, a mindennapin felülemelkedni erő nem jutott: az kitetsző helyre ne álljon... Sok ut visz a magasba s ez utak közül nem egy van, mely mindenkinek hatalmában áll. Ha bámulatos művet írni, fontos ütközetet nyerni, phidiaszi szobrot alkotni, országos alkotmányt alapítani, stb. nem mindentől telik; de elveit s érzéseit minden megtisztíthatja, magát erény követésére minden szoktathatja, hasznos ismereteket minden gyűjthet s napjait célirányos tettekben minden elöltheti.

... Erkölcsi világban a hála a legkritkább tünemények közé tartozik. Szintugy egyes személyekben, mint a nép sokaságában. Ki hálát reméltetesen jót, ismeretlenségét bizonyítja meg a világgal... Háláért tenni jót uzsorástól is kitélik.

A Paratnesis-ből.

Az elfelejtett Kölcsey

Eszembe jutott, hogy augusztus 25-én lesz száz éve Kölcsey Ferenc halálának. Elővettem műveit és kinyitottam az unokaöccséhez írott Parainezisé-nél:

„Nem kérd s nem vár az idő, sebes rohanással haladván felettünk. Az én napjaim legszebb része leszállott s ki tudja, melyik pillanatban hull el az élet hervadó virága? Ki tudja, melyik pillanatban kell költőznöm oda, hol korán előre ment testvérem koporsója mellett a hely készen vár? Nem hívom az órát, de jöttét sem rettegem. Jőkor támadt s hamar eltűnt remények; lángoló de tárgyat nem lelt indulatok, sivatag jelen s alakatlan jövő, ime a tündérkar, mely ifjúságomat körüllebegé vala. Nem sokkal adott löböt a férfikor; és sorsomat mostohának mégsem mondhatom; mert találtam egy-két hű keblet, mert korunk s hazánk néhány jeleseinek szeretetét viendem síromba. Lassanként fognak ők is eltűnni s nemsokára e nép emberei közül senki nem lesz ki rólam emlékezzék. Megadja az ég, erősek lépnek majd a pályára, hol mint író és polgár parányi helyet foglalék el. S szebb jövő, feledtet el engem s társaimat.”

Olvasom a halála előtti télen írott jósszavakat és fájdalmasan nyílalott belém; mit is tudok Kölcseyről? Hogy ő írta a Himnuszt és a Parainezist, hogy Berzsenyit túlszigorúan bírálta el és hogy nagy szónok volt. Elég Kölcseyről ennyit tudni? Elővettem műveit és mikor nehézkes nyelvbe beleszoktam, oldalról oldalra nagyobb vonzással sodródtam a Kölcsey meglátta száz év előtti magyar problémák közé. Hol a gondolat és kifejezés márványfaragása kapott meg, hol a problémafeltárás ragyogó logikája. És probléma, logika és művészet mögött egy kivételesen nagy lélek erkölcsi erejének tengerzúgása. Kölcsey lelke él, mai életünk mélyére ható mondanivalói vannak és végtelenül szegényebbek lennénk, ha Kölcsey mai szavát meg nem hallanánk.

I.

Korszakok szellemi mozgalmái a köztudatban egy-egy név szimbólumában kristályosodnak ki. A nyelvújítás mozgalma Kazinczyt asszociálja. A nemzeti irodalmi irány Vörösmartyt, a magyar belső kritika és erkölcsi megigazulás Széchenyit. A reformkorszak politikai szimbólumai a közjogi és jobbágykérdéseket illetően Wesselényi és Kossuth, a megerend-szerrel kapcsolatban pedig Eötvös József. Kölcsey nevéhez ilyen szimbólum nem fűződik. De ha műveit ma olvassuk, meglep az a felismerés, hogy ennek a korszaknak, pontosabban 1810-től az 1840-es évekig terjedő időnek összes irodalmi és csaknem összes társadalmi problémái mind eredeti, sajátos hangot kaptak műveiben. Az előbb felsoroltaknál a kor magyar kérdéseinek egyike, vagy másika a központ, Kölcsey-nél rendre minden sorskérdés. Szinte teljes színképe, szellemi gyűjtőlencséje korának, melynek a többiek egy-egy szín élesebb, de részlegesebb fényével adnak megvilágítást. Egyenlő súllyal és jelentőséggel részt vesz úgy a nyelvújítás kritikai és művészi folyamatában (hogy a nemzeti öntudat számára alkalmas kifejező eszközt teremtsen) mint magának ennek az öntudatnak korszerű ébresztésében. És amikor az

alakuló öntudat szembenéz élete megoldandó feladataival, mikor az irodalmi öntudatból társadalmi lesz, ismét Kölcsey gondolatai mutatnak utat a tennivalók számára. A nyelvújítás és reformkor egész lélektanát, fejlődését, kérdéseit leginkább Kölcseyből ismerhetjük meg: nem egyetlen művének gondolati, logikai egységéből, de összes műveinek egészéből, melyeket egy alapvetően erkölcsi egyéniség lélekrendszere fog szerkezetileg egybe.

Költőnek indult és a korabeli középszerű francia és német líra világlájdalmassága csendül ki belőle. De ez a komplexum, a pusztán egyéni sors szemzőgéből nézett reménytelenség, amely utánérzés volt kora valamennyi magyar költőjénél, nála egy tragikus alapszínzetű élet egyező kifejezése. Szellemi alkata születetten pesszimista, fokozott érzékenységgel lélek. Magát így jellemzi egy Kazinczyhoz írott levélben: „Nekem a sors csapongó fantáziával vérző keblet adott együtt... Az én belsőm tüzzel teljes, de külsőm ezen nyomorult alkotmányu test mindenre alkalmatlan. Szerfelett puha vagyok s ezen rövidlátású szem s ezen többnyire zúgó fej azt tesz, hogy félrelépek minden társaságból, hol nagyon ismeretes emberekre nem találhatok.”

A tragikus alkatot élete tragikus eseményei még kiélezi. Korán elveszti apját és anyját, majd a himlő elveszi bal szemvilágát. Őt testvérelével együtt a nádfeleles debreceni házban egy öreg cselédjük gondozza, onnan jár a debreceni kollégiumba. Könyvekbe és kulturákba menekül, latinul, görögül, németül és franciául megtanul. Csokonai temetésén meglátja Kazinczyt, de nem mer közeledni hozzá. Csak évek múlva lép kapcsolatba vele, hogy mellette haláláig hűen kitarson s jelentős részt vegyen nyelvújítási irányának irodalmi védelmében. Kazinczy s a nyelvújítás jelentőségét mélyreható tömörséggel fogja össze a felette tartott akadémiai emlékbeszédében: „Gyűlöletes előttem minden hízlekedés és kivált a koporsón túl. „Ezért: „Nem állítom, hogy Kazinczy örök emlékü műveket hagyott maga után... szellem vala ő, mely a tespedő egészet oly sokáig csaknem egyedül eleveníté. Ez oldalról kell őt méltatnunk.” Sorsáról megrázóan beszél. „Bár szózatom villámerővel hatná keresztül a hazát s e nemzetet, mely saját jelesait századok óta könnyeztetlen látá sirba szállani. Gondolkozom e népről, mely Zrinyit, az író el tudta feledni s melynek kebelében az 56 évet szakadatlan munka közt eltöltött Kazinczy nyomorúsággal élt és holt... Közön-ségünk elvoná kezét a magát neki áldozó elől, hogy tévelyegjen elhagyatva, küzdjön nemsegítve, arca izzadását és szeme vérkönnyeit hagyja jelül kézíratain s árva gyermekein inségét... Haláláig tartó farradozási jutalmát nem arathatta az országban, hol annyi idegen gazdag táplálást nyert magának.” A nyelvújítást így jellemzi: „a mi magyar nyelvünkkel véghezvitt újításokat sokan nevelték s nevetik maiglan: pedig azok a nemzeti ébredező szellem természetes kiütései valának... Tisztán csak a maradék fogja láthatni: miként nyert az egész nemzet szó által ideát, idea által tettét s tett által jóltevő, egyetemi változásokat.”

Irodalmi kritikáival kapcsolatosan túlzottan ki-

hangsúlyozták Csokonaival és Berzsenyivel szembeni szigorúságát, majdnem kicsinyességét. De arról nem beszélnek, hogy az ő kritikája a legelső komoly műveltségen alapuló, bemélyedő kritika, amelynek éppúgy vannak szellemtörténeti szempontjai, mint lélektani és szociológiai látása is. Az ő kritikája a fejlődés szükségszerű, továbbvivő állomása volt Kazinczy egyoldalú rajongása után. Arról is kevés szó esik, hogy kritikailag ő látta meg és gondolatilag először ő fejezte ki a népdal és a népi kultúra döntő szerepét a magyar irodalom továbbfejlődésében. Meglátja kulturánk tragikus szakadékát, hogy a népi kultúra nem tudott természetes folytonossággal magas kultúrává fejlődni s a felső osztályok kultúrája ezért idegen utánzó és gyökértelen, a népé pedig visszaeső és betokozódó. „Úgy vélem, hogy a való nemzeti poézis eredeti szikráját a köznépi dalokban kell nyomozni.” Mélyen érzi és szuggesztíven mutatja meg a nemzeti hagyományok erejét. „A lélekkel tölt nemzetek nem ragaszkoztak hiába hagyományaikhoz... Ezek emlékezte köti össze az élőket az elnyugdottal továbbra is s e kötelék az egymásra következő nemzedékeket szellemi kapcsolatban tartja össze. Hivtelen vala a természethez minden nép, ha ezekkel nem gondol s minden hivtelenség a természet iránt kegyetlenül bosszulja meg magát. Elsorvadtak ők nyom és emlék nélkül.” A multját elfelejtett nemzetet találón olyan emberhez hasonlítja, ki élete derekán egy szerencsétlenség köyetkeztében elveszti emlékezőképességét. Minden tudása és eddigi tapasztalata semmivé lett, újra kell tanulnia, előlről kell kezdenie mindent ifjúsága mély erői nélkül, holott most már használni kellene eddigi tapasztalatait. „Egész nemzet élete, mint egyes emberé. Ezt és azt az életen keresztül ömlő emlékezet teszi egésszé, folyvásttartóvá, napról-napra gazdagabbá... Minden nemzet, mely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti életét gyilkolja meg; s akármi más kezdődjék ezentul: az a régi többé nem leszen. Az időtől fogva eltűnt a nemzet.” Lélektani látással vonja meg az általános emberszeretet határait: „Szeretni az emberiséget, ez minden nemes szívnek elengedhetetlen feltétele... Azonban az ember véges állat, hatása csak bizonyos meghatározott körben munkálhat. Azért ne hidd, mintha Isten bennünket arra alkotott volna, hogy a föld minden gyermekeinek egyforma testvérök s a föld minden tartományainak egyforma polgárunk legyünk... Az egész emberi nemre jóltevő hatást gyakorolni az a nagyok legnagyobbikának sem adatik. Sohasem tudtam megérteni, kik azok, kik magokat világpolgároknak nevezik. Az emberi tehetség parányi lámpa, mely egyszerre keskeny kört tölthet meg fényével s ha egy helyről másra hurcoltatik, setétséget hagy maga után. Bizonyos helyhez kell azért kapcsolatunk, hogy azt jótékony világítással állandóul boldogíthassuk.”

Ezzel a látással fordulva kora magyar élete felé, a nemzetkritika kemény vádjával szól: „Mi köt most titeket, mint egész néptömeget együvé? Hol a szellem, mely kisebb-nagyobb mértékben minden kebelen keresztül lángoljon? Játékszínitek? Bujdokló vándorok sátrai, hol különben is minden alak idegen. Gyüleseitek? Egyik osztály kirekesztő tulajdona, hol az a lehetőségig gyéren jelen meg. Egyházaitok? Azokban meghasonlátok s felekezeti lelke szállt belétek... De ti ezekkel nem gondoltok. Ti egyenként külön világgá teszitek magatokat s parányi köreitekben el-

szigetelve keringtek. Jön a költő s énekét a hajdarról elzengi, de ki hallgatja őt? Jön a szónok s említi őseiteket, de beszéde kiáltó szó a pusztában.”

A hagyomány csekélyisége, vagy megszakadása azonban nem ment fel a kötelességek alól. „Amit apáitok nem tettek, azt nektek kell tenni... Őseitek parányi fészket raktak? Szedjétek össze a romokat s tegyetek belőle mély alapot jövődö nagyságnak. Apró harcokat vívtak? Csináljátok a békesség műveit temérdekekké. Változékonyságban sinylettek? Változzatok ti is, mint a lepke, nemesbnél nemesb alakokra.” (Mohács.)

Mintha Széchenyi: „Merjétek nagyok lenni”-ét hallanánk.

És irhatta volna Széchenyi is azt, amit az akkor megnyílt magyaróvári gazdasági intézetről írt: „Magyarország földmívelő ország, nálunk az adózó nép legnagyobb része nemesség s még a városi kézművesek többsége is földet mivel és barmot tenyész... s mondjátok meg, mint folytatják azt? Felelet: úgy, mint a jobbágytelkeiteken lakó szegény nép, ez pedig, mint őseitől örökbe vette. *Mi gazdaságunkkal is úgy teszünk, mint nyelvünkkel. Egyik nélkül sem élhetünk, egyiket mint másikat naponként használjuk; mégis eszünkbe nem jut, hogy megtanulásokra gondot kellene fordítani.* S kell-e csudálnunk, ha mindkettőben számtalan hibákat követünk el? Ne higyjétek, mintha gyanulódni akarnék, saját keserű tapasztalásomat mondam el... Azonban mit ifjan nem tanulunk, azt most már ősz fejjel ki nem pótoljuk. Hanem a jövődö előttünk áll. Nézzetek előre s a fiatalokat küldjétek tanulni, hogy jobbak lehessenek, mint mi valánk.”

II.

Az ilyen lelket tartósan nem szoríthatják vissza egyéni élete sivárságai; a gazdálkodó vidéki élet, mit kedv nélkül folytat s a gondok, hogy meghalt testvére családját is ő tartsa el. Mikor az érlelődő nemzeti öntudat megkezdí közéleti munkáját, az új áramlat Kölcseyt is kisodorja magányából. 1829-ben Sätmar-megye főjegyzőjévé választják. A rendi Magyarországon a megyék külön kis köztársaságok, ahol az ébredő szellem külön-külön vivja csatáját. Itt kezdi közéleti pályáját Kölcsey. A sätmar-i adózó nép állapotáról szóló beszéde gazdasági szociográfia és szociológia, korrajz és nagy jövőbelátás.

Mikor az 1832—36-i rendi országgyűlés Pozsonyban összejön, másodmagával ő képviseli megyéjét. A 40-en túli férfi rövid közéleti multja ellenére csakhamar az országgyűlés szellemi központja. Széchenyi és Wesselényi ellenzékiességét megbénítja helyük: a főrendi tábla. A követek közül Deák Ferenc egyéniségének nincs sodrása. Kossuth még az Országgyűlési Tudósításokat írja. A követek tábláján Kölcsey a vezér. A legfontosabb feliratokat és átiratokat ő szövegezi meg, a legsúlyosabb kérdésekben ő gyúr a szétszórt ellenzéki csoportokból egységes közvéleményt és akaratot. Kossuth így ír róla (Pesti Hirlap 1842):

„A tiszai követek asztalánál egy férfi állott, kinek halk szózata szent pietas ihletéseként rezgett végig a csontvelőkön. Egy erős lélek töredékny test láncai között. Tar agyát őszbevegyült kevés hajszál lengte körül, szintelen arcán ezernyi átvirrasztott éjnek tikkadtsága ült. Egyetlen szemében a nemzet mult, jelen és jövő bánata tükrözött.

Szava tompa, mély és ércetlen, mint egy siri hang, melynek monoton egyformasága csak ritkán, csak az indulatok legfőbb hevében szállongott alá. És lón még tompább, még ércetlenebb, még síriasabb, mikor aztán ökölbeszorított jobbját emelve a reá meresztett szemek előtt úgy állott, mint egy túlvilági lény, kinek szellemszavát nem úgy, mint a másét, az érzéketek segédelmével, hanem közvetlenül lelkünk lelkével véltük hallani. És e siri hangra siri csendesség figyelmeztetett, melyet csak az érzelmek villanyos kitörése szakasztott félbe."

Ez a hatalmas szónoki erő először a magyar nyelv országgyűlési használata érdekében szállt síkra. A tanácskozási nyelv már 1790 óta magyar volt, de a két tábla egymással, a királlyal még latinul levelezett s a törvényeket is latinul szerkesztették. Kőlcsey indítványára a követek mindezen téren a magyar nyelv bevezetését követelték. „Valamint csak élő testben, úgy csak élő nyelvben van lélek.” A főrendek ragaszkodnak a latin nyelvhez, mert ez évszázados szokás. Kőlcsey válasza így hangzik: „A százados szokások tekintetét a karok és rendek erősség gyanánt el nem fogadhatják. Mert ha a századok a nyelv ügyét hátráltathatják, úgy minden remény semmivé tétetik. Mert nem minden század lefolytával új erősség fog-e származni? Ami a nemzet természeti jussainak és az igazságnak alapjainál fogva jó, tiszteletreméltó és szent, az jó, tiszteletreméltó és szent marad, ha létét csak a mai naptól számlálja is.”

Beszédek és üzenetek során át cáfoja az ellenérveket. „Azt mondják továbbá a főrendek, lassan kell haladni, erőszakolni nem kell ezen lépést. De hát nem elég lassúság-e 43 év óta küzdenünk a nyelvért? ... Azonban a főrendek talán a lassúság ideáját századokhoz kötik?” A főrendek: „... Nem kívánnak egyebet, mint a latin nyelvből oly szent nyelvet csinálni, mely őket a sokaságtól elkülönözze. Vagy talán a demokráciától félnek, ha az anyai nyelv felemeltetik?”

A nyelv új hatóterületét látja színpadban, a „nemzeti játékszín” (állandó magyar nemzeti színház Pesten) érdekében hosszú beszédet mond.

Minden alapvető kérdésben felszólal: a vallásiakban (dézma, vegyesházasság) kimondja: „a lélek meggyőződése felett senki földi ítélőszéket nem tarthat.” Felszólal a szólásszabadságért is, de (a liberális zsendülésekor) nem híve a féktelen szólásszabadságnak, viszont követeli, hogy a gát ne központi hatalom, hanem országgyűlési végzés és bírói szerv legyen.

Érdemes idézni, ahogy akkor látta a városok kérdését, mikor még az új kapitalista városfejlődés csak óhaj volt Magyarországon. „A városokban lelem a magot a nemzeti szorgalomra. A lépcsőt, minek segédével nemességünk a milliőkből álló néptömeggel kapcsolatba jöhet, kapcsolatba, amely nélkül előbb-utóbb az oligarchia vasjarmába szabadulás reménye nélkül fog kényszerítettetni.”

Parlamentari működése súlypontja azonban a szegény nép, a jobbágyság jogaiért való küzdelem. Ő ad először elhallgathatatlan súlyú hangot a reformkor nagy kívánságának, hogy „az adózó nép nagy tömege egyszer már a polgári alkotmányba lépjen s ezáltal az alkotmány 700.000 puhaság és szegénység által elaljasodott lélek (a nemesség) helyett 10 millió felemelkedhetőt nyerjen”.

Harcot sorsuk enyhítéséért (az adóbehajtás, az

úri szék tárgyában). Egyik legszebb beszédét mondja el katonáskodásuk új rendszere érdekében (sorsvonás tárgyában), mely az előjárók tetszésére bízott összefogdosás és a bizonytalan ideig tartó katonáskodás helyett sorshúzás által való kijelölést és tíz évben megszabott szolgálati időt ajánl.

A birtokproblémát gazdasági, társadalmi és erkölcsi oldalról egyaránt megvilágítja. Az *elsőszülött-ségi jószágok tárgyában* tartott beszédében ellene van a javaslatnak, hogy a kötött nagybirtokok csak az elsőszülötti ág tulajdonai legyenek. „Mi lenne az országból, mely csak néhány nagybirtokos sajátjává fogna válni? Nem holtbirtokra, de a birtokot gyümölcsözőtető kezekre van a hazának szüksége. Ugyanazon jószág több birtokos által művelve, hasonlatlanul több jövedelmet ad”.

„Nincs is ok, mit ez intézetek mellett felhozhatnánk, mint a nemzeti nevek fenntartása. Ha az ország boldogsága legkisebb részben is nevekhez volna kötve, akkor igen is ezen ok érne valamit”. „Jaj lenne a hazának, melynek fenntartása csak bizonyos nevekhez volna kötötve. Ez haszontalan veszélyes előítélet lenne... Jó hazafi, közjóra dolgozó polgár parányi nevek között is találkozik, s a köz csak jó polgárokat kíván, de mennél többet, kik között a birtok eloszoljon. Ki kezében legyen a birtok? az mindegy, de nem mindegy; hány kezében legyen? Mert birtok tartja fenn a polgárt, és sok olyan polgár, ki birtokkal bír, tartja fenn a hazát”. Közhasznú alapítványokat sem az elsőszülöttek tesznek: „jótékony intézetek azoktól eredtek, kik javaikat fáradással maguk keresték, az alatt, míg az elsőszülöttek hazáról nem gondolkozva rohantak keresztül az életem s alapítványok helyett végetlen adósságokat s nyomorgó hitelezőket hagytak magok után”.

A társadalom, a hitel érdeke nevében: „*mivel a haza egészéről, magáról a nemzetről, nem pedig egyes nevekről illik gondoskodnunk*... mind a jelenben fennálló intézeteket eltöröltetni kívánom, mind azt óhajtom, hogy azok a jövődre is megtilalmaztassanak” — fejezi be beszédét.

És már felveti a gyökerkérdést is, hogy a jobbágyot fel kell szabadítani és földje tulajdonosává kell tenni. Az *örök megváltás ügyében* tartott beszédében mondja: „Nehéz lenne meghatározni: mi vala nagyobb bűn? Az-e, amit a jobbágy nép undok tettei által elkövetett, vagy az-e, amit a nemesség az ezen tettek szabott büntetéssel véghezvitt? Nem értem itt az embertelen kínzásokat, miket Zápolyának találékony esze kigondolt; hanem értem azon országgyűlési határozást, mely nemcsak az akkor élt jobbágyokat, de azoknak még meg sem született, következőleg a bűnben részt nem vehetett maradékát is örökös szolgaságra kárhoztatá”.

Nagy politikai éleslátással a problémát a monarchikus eszme szempontjából is megvilágítja: „Népboldogságnak csak az Istentől s emberektől elátkozott oligarchia lehet irigye; s szerencse, hogy polgári alkotmányunk oligarchiát nem ismer. Itt igen is, hol oligarchia virágzik, hatalmasan szokott az a néposztály vagyonszága ellen dolgozni. Mert jó birtokos nép... hatalmassá teszi a monarchiát s a kettő közt az oligarchiák törvény alá szorítva féktelen hatalmokat elvesztik... Ott nincs erejük veszélyes nepotizmust úzni, s az igazgatás minden ágait rokonokkal és creaturákkal megtölteni, hogy kéj szerint uralkodjanak. Ott nem formálhatják magokat aegyptusi

szent kasztá, melynek tagjai törvényen és igazságon gazdolhassanak, a hozzájuk nem tartozókat letapodják”.

De érdeke ez a nemességnek is: „Már tek. Rendek, egy pár százezernek millió között csendességben élni; ez bizonyosan a milliók jóakaratól van függésben”. Jóakarát csak kölcsönös bizalom alapulhat, ez pedig úr és szolga közt nem lehet. A nép nyomora volt a főoka a parasztlázadásoknak. „Felszólítom a kormányt, ily esetekben mi a mód, mely által bennünket megoltalmazand? Talán hóhérpallós és kötél? mik a bűnösök ellen fordítatnak. Nyomorult eszközök! Mert ezek semmivé tehetnek ugyan egyes életet; de itt nem egyesekről van szó; itt a szó azon halhatatlan hódíthatatlan szellemtől van, mely százak óta most lánggal lobogva, majd hamv alatt emésztődve ég. És ezt nem zabolázza meg félelem, nem győzi le hatalom; ezt csak megszelídíteni lehet. Nem egyébbel pedig, csak oly közös érdekekkel, mely a társaság tagjait egyformán kösse a hazához; s ez érdek csupán két szó: *szabadság és tulajdon*”.

Ne felejtjük el, ezeket a szavakat a Szentszövetség korában, s a Metternich uralma idején mondtotta!

A kormány hogy eltávolítsa a diétáról a követeket szellemi vezérét, megyéjén át aknáztta alá őt. A megye visszavonva addigi útásításait, váratlanul a kormány javaslatai mellé állott. Kölcsény és Wesselényi hasztalan próbálták ezt visszaváltoztatni, a félrevezetett nemesség meg se hallgatta őket. Nem volt más választás; vagy követni az elvei elleni útásítást, vagy lemondani. Az utóbbit választotta. A követek táblájának 1835 február 9-iki ülésén összefoglalta szociális programját és bejelentette lemondását, hogy elveit hű maradhasson.

„Jelszavaink valának, *haza és haladás!* Azok, kik a haladás helyett maradást akarnak, gondolják meg: miképen a maradás szónak több jelentése van. Kor szerinti haladás *épen maradást* hoz magával; vesztégmaradás következése pedig *senyvedés*”. A megrendítő beszéd hatása alatt a követek a gyászjelül aznapra felfüggesztették az ülést. Tehették: a reformok ügyét tíz évre eltemette Kölcsény távozása. Az országgyűlési ifjak gyászfátyolos kalapban, fáklyásmenetben búcsúztak tőle, Kossuth Országgyűlési Tudósításai gyászkeretben jelentek meg. Búcsúbán-kettjén ott volt Széchenyi, Wesselényi, Deák. Búcsúszavával Kölcsény a magyar nép fejlődésére üritette poharát.

III.

Hazamegy gazdálkodni. Berzsényi halálára megírja s elküldi az Akadémiának megrázó búcsúbeszédét: „Árnyéka az elköltözöttnek, sírod felett zeng az engesztelő szózat... Az élet útai keresztüljárnak egymáson, s leggyakrabban elveink szentsége sem oltalmazhat meg akár tévedéstől, akár félreértéstől; de a sírdomb békesség laka; s küszöbén emberi érdek nem léphet be”.

Szeretne Pestre jutni akadémiai titkárnak, hogy tudományos munkásságát jobban folytathassa. Nem őt választják meg. Szeretne alispán lenni: törvénytelenül kihagyják a jelöltek közül. És 1837 nyarán egy hivatalos birtokmegosztás miatti haragban (ahol a sorshúzáson a szerencse neki kedvezett) politikai ellenfelei és rokona, Kölcsény Mihály, fellázítják ellene a jobbágyokat, akik vetését, kaszálóját teljesen tönkreteszik. Kárát sohasem kapja meg. Annyi gabonája

se maradt, amennyi magának kell. Egész ereje megfeszítésével kell küzdenie a betevő falatért. Ebben a lelkiállapotban írja meg *Zrinyi második dalát*, a legreménytelenebb magyar verset.

Aztán felegyenesedik még egyszer; barátját, Wesselényit hűtlenségi perbe fogták s ő vállalja védelmét. Folyton ezen dolgozik.

Közben a magányos férfi áttekint életén és megírja neveltjéhez, unokaöccséhez a Parainezis-t, amely erkölcsi végrendelete. Egy bölcs és tiszta lélek nagy tapasztalatai, egy szent szív kristálytiszta erkölcsi értékrendszerre él benne mindörökké. A megpróbált lélek megnyugszik.

„A sorsnak kedvencei nincsenek, csak eszközei. Kemény részvétlenséggel az egyes eránt intézi az az egész menetelét”.

„Minden erény önáldozattal jár, feláldozásával pillantatnyi kényünknek, megtagadásával önhasznunknak, s nem ritkán hajlandóságunk, vagy gyűlölségünk elnémitásával: Azonban minden áldozat kicsiny azokhoz képest, miket a hazának kivánni joga van... Mert tudd meg; e szóban; haza, foglaltatik az emberi szeretet és óhajítás tárgyainak egész öszvessége”.

„Sors választott embere a maga hivatását megérzi. De a választottak sokfélék. Egyik választva lón, hogy elvettessék, mint a mag, jövő aratás reménye miatt elrothadandó; másik, hogy érett kalászként tűnjön fel, idejét töltve sarló alá jutandó”.

„Hígyj nekem: e szó boldogság, egyike a legbizonytalanabb s legszűkebb értelmű kifejezéseknek; s ki boldogságot vadász, árnyéket vadász. Teljesített kötelesség s nemes törekvések önzése, küzdés s bánat közt is nyugalmat tenyész...”

„Minden egyes ember, még a legnagyobb is párányi része az egésznek; s minden rész az egészért lévén alkotva: azért kell munkálnia is. Ki saját jólétét egyetlen egy főcél gyanánt úzi, neveltségessé teszi magát minden gondolkozó fej előtt. Az emberiség mint az Óceán, melynek ezredekig, myriádokig tartó élet rendeltetik; egy ember mint egy buborék, mely támad, ide s tova hanyatlik, s pillantat mulva széllyel pattan a megmérhetlen tömegben eltűnendő...”

„...a felébredés kínos órájának gyötrelmeit én is teljes mértékben szenvedtem, azonban szerelmemet az emberiség s bizodalmat az örök sors iránt híven megőrizni törekvém; s bidd el nekem, ki e kettőt bírja, az füstbement remények után sem fog vigasztalás nélkül maradni”.

A megfeszített munka megőrli gyenge egészségét. Mégsem pihen. Wesselényi védelmi iratát bevégi. Betegen megy szakadó esőben egyik ügyfele birtokbahelyezésére. Tüdőgyulladást kap és az egy hét alatt végez vele 48 éves korában.

Már másnap eltemették. Egyrészt, mert az alispánja sietett a megyegyűlésre, másrészt, hogy ne jöjjön túlsok vendég, akit a leszegényedett család úgy se tudott volna ellátni.

Mikor Wesselényi öt nap mulva Pesten megtudta halála hírét, megrendülve így kiáltott fel: „*Nem közénk való volt!*”

*

Halála századik évfordulóján önmagunk iránti kötelesség, hogy életművének minden részletét: a költő, az esztétikus, a kritikus, a politikus, a gondolkozó és az ember egész mérhetetlen szellemi és erkölcsi örökségét mai szemmel áttekintsük és számba vegyük.

Világnézetünk apológiája

— A mithosz és jelszó vitához —

Még egyre hömpölyögnek annak a vitának hullámai, melyet a transzilvánizmus kérdése körül I. Szemlér Ferenc indított meg a Helikon októberi számában. Miután a vitaindító cikk tévedéseit Kós Károly és Kacsó Sándor a Helikonban, Császár Károly a Pásztortűzben és legújabban Vásárhelyi Z. Emil a Láthatárban kiigazították, én ezekkel a kiigazításokkal egyetértve, nem szólok hozzá I. Szemlér Ferenc állításaihoz, hanem a kérdés mélyére tekintve, azokról a világnézetű érdekekről és változásokról kívánok írni, amelyek a vita során meglátszottak. A vita anyaga kiválóan alkalmas arra, hogy bepillantsunk abba az új gondolkozási módba, amely az utóbbi időben egyre élesebben bontakozik ki fiatalabb szellemi vezetőink sorai között.

I.

Ha tömören és röviden kellene ezt az új világnézetet megneveznem, azt mondhatnám róla, hogy *racionalizmus* és *materiálizmus*. Ez a gondolkozás valóságnak csakis az értelmileg megfogható és kifejezhető jelenségeket, tényeket dolgokat tartja. Létünk biztosításának útját és az élet anyagszerű jelenségeinek megismerésében, a fizikai erők kifejtésében látja. Ilyen kifejezések, mint lélek, eszmény, vallás, kegyelem, szeretet, hit teljesen idegen ennek a gondolkozásnak, vagy csak annyiban érnek valamit, amennyiben a materiális érdekek megbujtatására, álcázására alkalmasak. E szerint a gondolkozás szerint a valóságkutatás nem más, mint az élet értelmileg felfogható materiális jelenségeinek megragadása és kifejezése. Ez a gondolkozás nem hisz a kis egyéni kezdeményezések jelentőségében és sorsformáló hatásában, teljes mértékben elveszítette a hitét abban, hogy kisebbségi néptöredékünk a mai viszonyok között meg tudja őrizni sajátos értékeit és életformáit. E gondolkozás képviselői egyre inkább hangoztatják, hogy csakis az anyagi erők fejlesztése és biztosítása által lehet egy népet megtartani. Az a racionalizmus és materiálizmus, amely I. Szemlér cikkében megjelenik, nem elszigetelt, hanem igenis egyre általánosodó meghatározójává válik az életnek. A tényeket világosan szemlélő elme előtt nem kétséges, hogy ennek a gondolkozási módnak az alapjait abban az új racionalista materiálizmusban kell keresnünk, amely egyfelől a marxizmus lefojtott erőiből, másfelől az új nemzeti szocializmusból táplálkozik.

Emögött a gondolkozás mögött két nagy világnézetű tábor áll, amelyik gazdasági, politikai, hatalmi sulyánál fogva szerez érvényt gondolatainak. Ebben a gondolkozásban az ember megelőlegszik a maga értelmi képességeivel és anyagi erőivel. Ott ahol ez a gondolkozás kifejezéshez jut, az egyén azonnal keresi a tömeget, hogy annak erejében biztosítsa magát.

A mi sajátos helyzetünkben azért tartjuk ezt a gondolkozást veszedelmesnek, mert saját létérdekekünk alapvető vonatkozásaiban ismerjük el olyan erőknek a létjogát, amelyek éppen a mi megsemmisítésünkre vonulnak fel. Erről a kérdéstről bővebben irtam lapunk 1936. évi őszi—téli számában „Kisebbségi művelődésünk ügye” cím alatt.

A transzilvánizmus mint világnézet éppen azt a világnézetet jelenti, amelyik sajátos, egzisztenciális érdekeinket védi abban a helyzetben, ahol ma élünk. Ez a felfogás nem zárkózik el az élet gazdasági vonatkozásaitól, de a valóság alatt sokkal többet ért, mint a pusztán materiális tényeket. Ez a gondolkozás reális gondolkozás, mert (miután nem lehet nagy dolgokat, nagy mozgalmakat indítani) komoly parancsolat azoknak a kis feladatoknak végzése, amelyekből a nagy élet összetevődik. Nem vár az ígért nagy csodákra, hanem a mindennapok kis feladatainak elvégzésében szenteli meg a maga életét. A holnapi esetleges tuzokért nem adja el a mai biztos verebet. Mivel a természetet nem a materialista theoria megállítottaságában, hanem élő valóságában nézi, midig túl lát azon és a materialista világ fölött magasabb élethatalmakat, lelki erőket lát és meri is életét ezekre ráépíteni. Számára a történelem is több mint pusztán materiális változásokra visszavezethető történések sorozata. E világnézetéről bizonyosságot tevő alkotásokban a történelem lelke szólalt meg és adott ma is érvényes életparancsokat, megtartó erőket.

Ennek a gondolkozásnak első jelentkezése a világháború után kétségkívül a szépirodalomban indult meg, majd kihatott társadalmi életünk mozgalmaira és intézményeire. Befelé sajátos értékeink megismerését és biztosítását, kifelé a más népek iránti megbecsülést és új országunk törvényes rendjébe való aktív behelyezkedést hirdette.

Amint azt nemcsak a transzilvánista Kós, Makhai vagy Reményik, hanem Szeffü Gyula is többször kifejezte, a transzilvánizmusban, mint világnézetben a Romániában élő magyarság egzisztenciális érdeke nyert kifejezést. Ez a világnézet az, amelyik mellett létünket ebben az országban, ennek törvényes rendje között a legsikeresebben tudjuk biztosítani. Természetes, hogy ennek a világnézetnek vállalása a kisebbségi sors következetes és áldozatos vállalását is jelenti. Ez a világnézet válasz arra a rengeteg kérdésre, amelyet egy szóval a kisebbségi kérdésben foglalhatunk egybe.

Íróink nagy szolgálata az volt, hogy erre a világnézetre ráébresztettek, ezt az életlátást lírában, regényben, tanulmányban és újabban drámában is népközösségünk elé állították. Az az ifjúsági vonal, amely a mi mozgalmunkkal karöltve bontakozott ki, ennek a világnézetnek lett szerves folytatója és továbbplántálója. Ifjúsági mozgalmunkon keresztül a társadalmi kérdések és azokon belül elsősorban a falunak a kérdése és a népegészségügy felkarolása egészítette ki a transzilvánizmus eddigi hatóterületét. Ennek a gondolatnak legkevésbébbé politikai és gazdasági életünkben lehetett polgárijogot szerezni, mert éppen ez a két terület volt az, ahol népközösségünk sajátos érdekeit a maga felfogása szerint legkevésbébbé intézhette. És éppen ebből a tényből lehet magyarázni, hogy ezen a két ponton tudott az új materialista racionalizmus közösségi életünkben érvényesülni. Jelenleg pedig éppen az a helyzet, hogy a korábban csak gazdasági és politikai síkon

megnyilvánuló új racionalizmus az élet olyan vonatkozásaiban is érvényesülni kezd, ahol a gazdasági és politikai szempontoknak nem lehet döntő súlyuk. Azok a gazdasági és társadalmi érdekek, amelyek az új racionalista materializmus mögött állnak, mindkét oldalról kívánatosnak tartják az ú. n. transzilván szellem diszkreditálását és ható erejétől való megfosztását, mert a külső gazdasági és társadalmi törekvések előtt mindig akadályt képeznek azok az emberek, akik sajátos, testhez szabott, itt kialakított világnézet alapján akarják népközösségünket szellemi nagykorúságra és abból következő érettebb és határozottabb gazdasági és társadalmi létre segíteni. Ennek a kalandor gondolkodásnak csak két lehetőség kedvez, ha kiskorúságban, gyámságraszorultságban marad népközösségünk, vagy ha kritikai gondolkozását feladva, vakon indul a saját körén kívülről irányított, sajátos érdekeivel ellentétben álló nagy világnézeti mozgalmak után. Ma még nem mondják meg nyíltan, hogy milyen világnézet áll azok mögött, akik a transzilvánizmus ellen támadásokat intéznek, de a támadók már tudják, mit fognak mondani, ha eljön majd annak az ideje, hogy pozitíve is színt valljanak. Aki éber figyelemmel kíséri életünk alakulását, feltétlenül meglátja, hogy egy egész sereg olyan törekvés indult soraink között, amelyek ma még csak tagad, még csak diszkreditál, anélkül, hogy a maga felfogása mellett színtvallana, de a sorok között már itt-ott kidugja sajátos szellemének meztelen lólábát. Ezek az elmék jól látják, hogy az irodalom a legártatlanabb, de legtöbb emberhez eljutó létforma, amelyen keresztül igen könnyen lehet bomlasztani, hangulatkeltéssel mások hitét és hitelét megrontani.

II.

Cikkem első részében általában beszéltem arról, hogy a sajátos transzilván világnézettel szemben egy új racionalista materialista világnézet van felvonulóban. Most rátérek arra, hogy ennek jelei miben mutatkoznak az *I. Szemlér Ferenc cikkében*.

Mindenek előtt azt állapítsuk meg, hogy Szemlér minden művészvolta és valóságkutató szándéka ellenére sem tudja, hogy *mi a mithosz?* Ő a mithoszt azonosnak veszi a jelszóval. Szerinte a jelszó tartalma mindig a mithosz, a jelszónak mindig van valamelyes mithikus velejárója. A jelszóval azonos mithosznak viszont nem adja pontos fogalmi meghatározását, aminthogy egész cikke nélkülözi a fogalmi pontosságot. Felfogását talán legtömörebben kifejezi ez a mondata: „A közönséges szavakkal ellentétben a jelszó fogalmi jelentése csekély. Tartalmának legnagyobb részét érzelmekből és a tudat határát alig-hogy elért, többé-kevésbé zavaros képzetekből meríti”. Ha a jelszóval azonos mithosz meghatározásául Szemlér fenti tételét elfogadjuk, akkor annak legvilágosabb igazolását saját cikkében találjuk, az valójában jelszó és mithosz, e két szót szemléri értelemben használván. Szerinte a mithosz nem reális dolog, hanem csak látszat. Csak addig van léte, amíg látszat-voltán szuggesztiója alatt tudja tartani rajongóit. A mithosznak tehát nincs valós tartalma, a valóság kutatás tekintete alatt a mithosz egyszerre szerte foszlik, mint a köd.

Ezzel szemben meg kell állapítanunk, hogy a mithosz és jelszó semmiképpen sem azonosítható valóságok. *A mithosz nem más, mint a primitív ember hitének, világmagyarázatának és művészetének naiv egysége.* Még rövidebben: a mithosz az *őskultura*, vagy minden *kultura őse és őstalaja*. A primitív em-

ber szellemi élete a legteljesebb és legbensőbb élet-egységben bontakozik ki. Szelleme szembe száll a környező világgal és annak magyarázatát keresi és magyarázatát adja. Ennek a világnagyarázatnak tartalmában döntő helye van az Istenben való hitnek és formájában a művészi fantáziának. A mithosz a primitív ember egyetlen reális szellemi magatartása a vele szemben álló ismeretlen világ megismerésére és legyőzésére. A mai ember vallásának, világnézetének és művészetének egysége jelentené azt a hatalmat, ami a mithosz volt a primitív ember életében. Természetes dolog, hogy az emberiség túlnőtt a primitív mithosz-képzés fokán, mithoszaiból kialakultak a fejlettebb vallások, a szerteágazó tudományok és a gazdag területű művészetek. A modern ember egyik tragédiája éppen abban van, hogy szellemi életének ezt a három területét semmiképpen sem tudja már egységben látni. A modern embernek ezért nincsen igazi mithosza és ezért jut el oda, hogy a mithoszt azonosítja a jelszóval. *A jelszónak* viszont kettős értelme lehetséges: a jelszó lehet *egy szellemi irányzat tömören megfogalmazott tartalma*, amely hódító erővel, megragadóan fejezi ki a mozgalom részletesen kifejtett ideológiáját, ilyen értelemben pl. a francia forradalom jelszava volt: a „szabadság, egyenlőség és testvériség”. De lehet a jelszónak egy másik értelme is: jelszavaik által ismernek egymásra egy titkos mozgalom tagjai. A mithosz és jelszó tehát semmiképpen sem azonos jelentésű szavak. A mithoszban az emberi szellem a legszélesebb gazdagságban tobzódik, egyetlen alkotásban a maga egészének teljességét adja, a jelszó viszont mindig emberi mozgalmakhoz kapcsolódik, benne a közösségi ember elmemunkájának összefoglaló, elvonó képessége, célzatossága, taktikája nyer kifejezést. A mithosz alapja mindig az *összemlélet*, a jelszó alapja a *szervezett mozgalom*. A mithosz a *teremtő kezdet* képszerű kifejezése, a jelszó a *vég felé mutató cét* tömör foglalata.

Fentebb azt állítottuk, hogy a mithosz a primitív ember ősi kultúrája egészének szerves egysége. Fel kell tennünk a kérdést, hogy a *modern ember életében lehet-e, és ha igen, milyen mértékben lehet mithoszról beszélni?* Ma egyre inkább hallunk az új német nacionalizmus vér-mithoszaról, vagy az új kommunista mithoszról, vagy maga *Szemlér* is beszél a transzilvánizmusról, mint mithoszról. Ha azokat a jelenségeket nézzük, amelyeket ma mithosz névvel ruháznak fel, azokban valóban látunk mithikus vonásokat és ezek éppen abban látszanak, hogy az általuk jelzett szellemi jelenségekben a vallásos, világnézeti és művészeti elemek egymástól elválaszthatatlanul érvényesülnek. Az új kommunizmus épügy vallás, mint világnézet, vagy művészet. Ez másszóval azt jelenti, hogy a modern ember szellemi, gazdasági mozgalmai az emberi szellem mithikus ősalapjaiból nőnek ki és ágaznak szét. Mielőtt a mozgalmak tisztán megfogalmazott tételeikig, szervezett seregekig, találó jelszavaikig és kifejező művészi szimbolumaikig jutnak, addig mithikus gyökerekből táplálkoznak és sarjadnak. Egy mozgalom mithoszának reális voltát és mutatja, hogy tud-e abból a mithoszból logikusan rendszerezett és életrevaló világnézet születni. A mithosz nem ellentéte a valós ismeretnek, mert az igazi mithosz maga már valós ismerés, egy bizonyos valóságos fejlődési fok egyetlen valóságos szellemi életnyilvánulása. A mithosz nem ellensége a magasabbrendű valóságismerésnek, hanem annak szülőméhe és éltető ősalapja.

Kérdés, hogy a *transzilvánizmus még mithosz-e?* A Kós, Császár, Kacsó és Vásárhelyi Z. Emil fentebb idézett cikkeivel egyetértve, azt kell mondanunk, hogy a transzilvánizmus már nem mithosz, hanem mithoszból a való világgal szembe néző szellemi világ alkotásaképpen előállott exisztenciális világnézet. A világnézet és a mithosz világnézeti elemei között az a különbség, hogy a világnézet alapelve, tartalma és egyes tételei logikai úton igazoltak, a mithosz pedig még nem indokolt világnézet. A transzilván világnézetnek ezt a logikai igazolását elvégezték a fentebb idézett cikkek, én csak arra utalok, hogy a *transzilvánizmus nemcsak logikailag igazolható világnézet, hanem népközösségünk valóságos életigénylését kizárólagos módon elősegítő, sajátos és életerős világnézet is.* A kisebbségi magyarság életérdekét valóban szívükön hordozó emberek azok, akik nem kívülről megállapított világnézeteken keresztül nézik a mi sajátos életünket, hanem a mi saját szemünkkel néznek kifelé minden világnézeti érdekcsoport felé. Csak azoknak lehet érdekük a transzilvánizmus gyengítése, akiknek érdekük valami más világnézet igazságainak a transzilvánizmus helyére való betolása.

Hogy az a leeresztett sisakrostélyu más világnézet, amelynek nevében Szemlér a transzilvánizmust megtámadta, valóban az általam fentebb jelzett materialista racionalizmus, a legvilágosabban mutatja cikkének egész szelleme. Nincs érzéke a sokrétű mithosz valóságának megragadására, azt azonosnak veszi az üres jelszóval. Számára csakis az anyagi világ valóság. A transzilván realizmus valóságkutatásának, felfogása szerint, az a célja, hogy minden szellemi életnyilvánulásról bebizonyítsa annak látszat voltát szemben a materialis valósággal. Ebben a magatartásában nem az a legnagyobb veszély, hogy racionalista materialista felfogást követ, hanem az, hogy erről az állásponttól tagadja mindazoknak a tényeknek valóságát, amelyek az ő ismeretelméletének útján meg nem ismerhetők. De még ennél is súlyosabb hibája, hogy úgy mutatja ki egy szerintünk életrevaló világnézet haszontalanságát és nem lételét, hogy *helyette nem mutat egy jobbat* és sajátos kérdéseinkre életerősebb válaszokat adót. Egy világnézet tarthatatlanságát mindig egy másik világnézet tükrében kell kimutatni, ha a mai transzilván világnézet helyett Szemlér egy újabbat és jobbat ad, akkor az ő új világnézete lesz az igazi életerős transzilván világnézet. Mivel ezt Szemlér nem tette meg, elkerülhetetlenül azt a benyomást kelti, hogy cikkében nem a mi világnézeti tisztáiban látásunkért, hanem valamely más be nem vallott világnézetnek a transzilvánizmus-sal szembeni győzelméért küzd. Annak, aki egy világnézet csődjét kimutatja, feltétlenül kell rendelkeznie egy másik világnézettel, még akkor is, ha azt óvatosan eltakarja. Nos, mutassa meg Szemlér ezt az új világnézetet, hogy a gyanu alól felszabadulva, valóban igazolni tudja, hogy velünk együtt mindnyájunk újabb és újabb öntudatosodásáért küzd. Ma sajnos egyre gyakrabban találkozunk a Szemlér magatartásával azonos jelenségekkel: tagadjuk azt, ami van, de nem áruljuk el azt az álláspontot, amelyről ezt a tagadást végezzük, pedig az olyan felkészült és komoly tagadásnak, mint a Szemlére is, csakis komoly állítás lehet az alapja. Mikor érkezünk meg meg végre oda, hogy nyíltan és világosan is megláthassuk azt az új szellemet, amely minduntalan tagadóan kiált a transzilvánizmus ellen, de amelyik nem meri ön magát megmutatni?

III.

A Szemlér által megindított vitának *nemzedéki vonatkozásai* is figyelemreméltóak. Szemlér állandóan úgy beszél, mint aki mögött a fiatalabb transzilvániai írók szervezett és vele egyetértő közössége áll. Ezt különösen Kós veszi észre, aki egyenesen a fiatal nemzedék Tárgul-Mureş-i találkozásán megalkotott hitvallás képmutató aláírásával, vagy későbbi megtagadásával vádolja meg Szemlért, mert szerinte a találkozó határozata szöges ellentétben áll Szemlér felfogásával. Mi attól félünk, hogy Kós nem jól és nem elég élesen olvasta el a találkozó hitvallását, mert a hitvallás kimondja: „szükségesnek tartja — a találkozó — a transzilvániai magyar szellemi élet európai tájékozódását, e tájékozódás tárgyilagossá tételét és a romantikus önszemlélet terhétől való mentesítését”. Annak az előadásnak bevezetője, melynek végén a hitvallásnak ez a pontja megszületett, éppen Szemlér volt. Szemlér cikkéből nyilvánvalóan kitűnik, hogy a „romantikus önszemlélet” bizonytalan körvonalu megfogalmazása alatt a transzilvánizmust érti. A találkozó előtt és után éppen sokszor hallottuk és olvastuk a hitvallás fenti tételének megfogalmazását az új transzilvániai materialista racionalistáknál. Szemlér felfogása nem szorványos és nem új jelenség, szerves meghatározója azoknak az új materialistáknak, akik sajátos felfogásukat eltakarva, a meglévő értékek tagadása és kedvezőtlen színben való felmutatása által készítik az utat egy, vagy éppen két már meglévő, de még ki nem mutatott világnézet számára. Amint a Szemlér cikke is mutatja, az ősi találkozó ennek a szellemnek tápot adott, sőt azt a véleményünket is megmerjük kockáztatni, hogy a találkozó főmozgatói a két különböző előjelű racionalista materializmus táborából kerültek ki. Az ú. n. fiatal írók közül egyes egyedül Vásárhelyi Z. Emil nyilatkozott ebben a kérdésben, de ő mereven szembe helyezkedett Szemlér tételeivel. Hogy a többiek hallgatása mit jelent, majd eldönti az idő.

Ez a vita is megmutatta, hogy a szavak és kifejezések ellenére sem azonos és egységes felfogású fiatalabb intelligenciánk. De itt ismét azzal a már ezerszer megmutatott jelenséggel találkozunk: elrejtett világnézeti sáncok mögül pusztán negációval, sajátos felfogásunk megmutatása nélkül bomlasztjuk a kialakult értékeinkben vetett hitet és bizalmat.

Ezeknek a jelenségeknek láttán valóban nem csodálkozhatunk majd, ha számos olyan meglepetésben lesz részünk, amilyent Kós Károlynak, a Helikon szerkesztőjének kellett elszenvednie a transzilván szellemben dolgozó Helikon egyik dédelgetett legbensőbb írójával kapcsolatban.

Mi nagyon örvendünk, hogy ebben a kérdésben az őszinteség vonalán állunk Kós Károllyal, akinek izzó, de nyolc—tíz év előtt a magyarság előtt még gyanu alatt álló transzilván egyiniségét mi vittük közelebb az ifjúság ébredő világához. Sohasem tudtuk megérteni, hogy mi volt az oka Kós és néhány vele rokon transzilvánizmust valló idősebb magyar velünk szembeni tartózkodó és igen gyakran fölényesen lebecsülő újabb magatartásának. Mi megmejtjük jóslni, hogy Kós és társainak dédelgetett gyermekei közül nem Szemlér az utolsó, aki ha eljön az ideje, nyíltan is meg fogja tagadni azt a transzilvánizmust és sajátos életlátást, amelynek új öntudatosításában Kós-nak igazán elsőrendű szerepe volt. Nekünk ezt ilyen őszintén és nyíltan meg kellett mondanunk, mert igen

gyakran kellett csodálkoznunk, hogy Kós és közvetlen munkatársainak közössége nyíltan támogatott olyan egyéneket és megmozdulásokat, amelyek egyre nyilvánvalóbban szembe kerülnek a transzilvánizmus világnézetével.

Mi kezdettől fogva vallottuk, hogy közösségi életünket csakis az őszintén megvallott világnézeti elvek és alapok tisztázásának feltétele alatt lehet berendezni. Minden más meghatározó tényezőtől eltekintve, határozottan álljanak egymás mellé azok, akik ugyanazt a világnézetet vallják és ha másként nem lehet, kényszerítsük egymást a világnézeti színvállásra. Ha a transzilvánizmus valóban életerős, biz-

tos válaszokat adó világnézet, akkor az ellenkező világnézetek minden eláltalánosító törekvésével szemben a legkomolyabban fel kell venniök a harcot azoknak, akik ezt a világnézetet vallják és vállalják. Nagyon világosan kell látnunk, hogy a nagy világnézeti csendben milyen szívós és mélyreható munka folyik ez ellen az életszemlélet ellen. Botorak és gyávák vagyunk, ha az ítélő kritika alkalmazása nélkül a mi sajátos felfogásunkat elsöpörni kész mozgalmak és felfogások embereinek melegágyainkban adunk módot és alkalmat a kitelelésre, új erőgyűjtésre és elhatalmasodásra.

Mi ismét megfújtuk a figyelmeztető trombitát.

Simon Károly :

A cluji ref. kollégium tanulóinak társadalmi kérdései

Szellemi életünk és kultúránk fennmaradása és fejlődése jórészt iskoláink sorsától függ. Ma, amikor iskoláinkat a legsúlyosabb veszély: az *elnéptelenedés* fenyegeti, lehetetlenség észre nem venni azt a fenyegető veszélyt, amely ezáltal egész szellemi életünk megmaradását és fejlődését is veszélyezteti.

Tanulóink számának a csökkenése két okkal magyarázható. Az egyik rajtunk kívül álló s előidézői nem mi vagyunk; a másodiknak előidézői mi vagyunk (belső ok) s ezért külön egyenként és családonként kell magunkat okolnunk.

Az ú. n. külső okok, amelyek iskoláink elnéptelenedését idézték elő, szoros kapcsolatban vannak a történelmi változással. Az erdélyi magyar társadalom mindenik osztályát megviselte ez a változás, de különösképpen azt az osztályt, amelynek a gyermekei, mint később látni fogjuk — a tanulóink számának éppen a többségét alkották. Ez az *u. n. kösposztály*, amelynek tagjai legnagyobb részben az állami hivatalokban foglaltak el állást s így a legnagyobb lehetőségük volt gyermekeik iskoláztatására. Ez a városi értelmiségi osztály mondhatnók teljesen megszűnt s azok a szülők, akik még állami állásban maradtak, gyermekeiket már csak ritka esetben adták felekezeti iskolába. Ugyancsak állami iskolába kerültek a zsidó és más nemzetiségű tanulóink is, akiknek a száma azonban nem jelentett tekintélyes mennyiséget intézetünk életében.

Az *első 4—5 esztendőben* hozott új elemi iskolatörvény, amely a gyermeket nem négy, hanem hét osztály elvégzésére kötelezi — szintén súlyos csapást mért felekezeti iskoláinkra. Ez különösen a gimnázium I. s osztályába való beiratkozásnál tapasztalható. Például:

Az 1929—30 isk. évben	373 tanuló közül	81 első gimn.
Az 1930—31 „ „	383 „ „	105 „
Az 1931—32 „ „	400 „ „	101 „
Az 1932—33 „ „	380 „ „	88 „
Az 1937—38 „ „	352 „ „	53 (1) „

Tehát ma csak 53 első gimnázista tanulóink van. Mi lesz akkor, hogy ha még ez a szám is csökkenni fog?

A másik, *belső ok* a szülők felületes magatartásában keresendő. Ma már kevésbé, de volt idő, amikor a szülők az állami iskolában végzett tanulók elhelyezkedési lehetőségét biztosabbnak tartották, mint a felekezeti iskolában végzettségét. Ezt a felfogást nemcsak a gyakorlati élet, hanem a felekezeti iskolában végzett és egyetemre kerülő kisebbségi ifjúságunk előmenetele és alapos felkészültsége is teljes mértékben megcáfolja.

Ilyen belső ok sok szülő felületesége, amellyel gyerekeit nem akarja iskoláztatni.

A tanítatással kettős célt ér el a szülő: először is szellemileg jobban felkészült egyént állít az életbe, másodsor erősíti ezzel egyházát s a magyar társadalomnak is eggyel több értelmiségi munkást ad.

Hogy az elnéptelenedés egyéb belső okait kimutathassam, cikkemben a következő kérdéseket fogom megvilágítani:

1. *Hogyan növekedett, ill. csökkent intézetünk tanulóinak száma az 1908—1909. iskolai évtől egészen az 1937—38. isk. évig.*

2. *Melyik társadalmi osztályból kerültek intézetünkbe és mekkora létszámmal bírnak ezek a tanulók?*

3. *Milyen arányban áll a szülő foglalkozása a tanuló előmenetelével?*

1. Hogyan növekedett, illetve csökkent intézetünk tanulóinak a száma?

Tablázatunk a) része világosan mutatja a népesedés megoszlását az 1908—1909. isk. évtől napjainkig.

A tanulók létszáma növekedést mutat egészen az 1914—15. isk. évig, ettől kezdve csökken. Ennek oka a világháború kitörése. Később megint állandó növekedés áll be, amely tetőfokát az 1919—20. isk. évben éri el. Ennek oka több állami iskola megszűnése, melynek következtében úgyszólván előzőnlötték intézetünket az illető iskolák növendékei. De ez csak átmeneti jelenség volt, amit bizonyít az utána következő két iskolai év is.

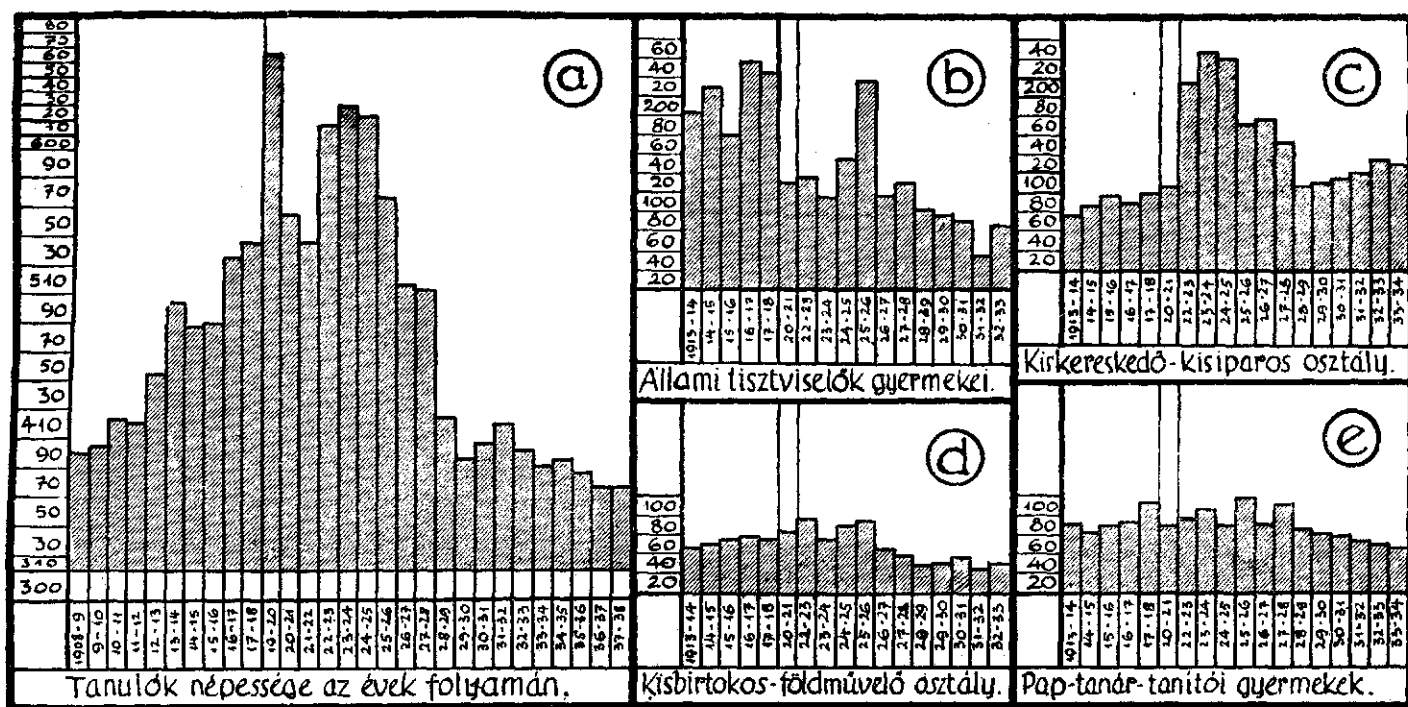
1922-ben megint nagy emelkedést mutat tanulóink létszáma, amit a megszűnő városi és felekezeti iskolákkal lehet megmagyarázni. (Ilyen megszűnt iskolák pld. a *Orástité-é, Dejé-é* stb.)

Az 1925. isk. évtől aztán állandó a csökkenés, amit elősegített az egykés rendszer, a gazdasági bizonytalanság, a későbbi névelemzés s a fentebb említett VII. elemi osztályos iskolatörvény.

2. Melyik társadalmi osztályból kerültek ki intézetünk növendékei?

Kollégiumunk népessége szempontjából igen fontos kérdés az, hogy a különböző társadalmi osztályokból kikérülő ifjúság mekkora számmennyiséggel illeszkedik be intézetünk életébe?

Ennek a kérdésnek a megvilágítására 8194 tanuló adatait használtam fel és osztottam be a szülők foglalkozása szerint a megfelelő társadalmi osztályba. Ezt a tanuló számmennyiséget (8194) az 1913, 1914, 1915,

1916, 1917, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932 és 1933—34 isk. évben beiratkozott tanulók száma adja. (18 év)

a vasuti alkalmazottakon kivüli, más, jelenleg állami állásban levő tisztviselők, akikről nem lehet pontos számot adni.

Általános javulást az 1930 évtől (habár ez tulajdonképpen hanyatlás az előbbi évekhez viszonyítva!), csak az állami tisztviselők, magánzók, kiskereskedő és kisiparos osztály mutat. A többi osztályoknál kisebb-nagyobb emelkedés vagy esés tapasztalható. (Lásd táblázat b) és c) részét.)

A kiskereskedő, kisiparos-társadalom mutat csak jelentősebb emelkedést az említett négy osztály közül, ami az ifúság gyakorlati pályák felé való törekvését is bizonyítja. Ez az osztály különösen az alsó tagozaton képvisel jelentős számot.

Egyik legkitartóbb osztály a papi-, tanári, tanítói-osztály, habár ennél is számbelileg fokozatos csökkenés állapítható meg, aminek oka az általános gazdasági helyzet, a tanári és tanítói kar családalapításának nehéz volta, egykés rendszer. (Lásd táblázat d) részét.)

Szomorú jelenség az, hogy a magyarság legeredettebb rétege, a falusi kisbirtokos-földművelő osztály csak nagyon elenyésző számmal vesz részt intézetünk életében. (Lásd táblázat e) részét.) Igaz, hogy a falu sohasem adott számarányához mért tanulómennyiséget, de a mai időben feltétlenül szükséges a falu eleve-nebb és céltudatos bekapcsolása úgy a falu, mint a transzilván magyarság érdekében.

Ma nem elégedhetünk meg falun sem olyan közösséggel, amelynek tagjai csak VII. elemi osztályt végestek. A falunak a közösség megerősödése és fejlődése szempontjából elsődrendű érdeke az, hogy minél több tanult embere legyen. Ez ugyanakkor egyéni érdek is.

Az alkalmas tehetségek továbbtanulás céljából való biztosítása nehéz munkájában elsősorban is a nép vezetői: a lelkész és a tanító lehetnek segítségünkre, akikre a kiválasztás és a taníttatásra vonatkozó felvilágosítás feladata hárul.

Társadalmi osztály	Az adott tanulók száma
Állami tisztviselő	2258
Lelkész, tanár, tanító	1422
Orvos, ügyvéd, gyógyszerész	455
Nagybirtokos	142
Kisbirtokos, földműves	761
Nagykereskedő, nagyvállalkozó	268
Kiskereskedő, kisiparos	2042
Magánzó	660
Háztartásbeli	186

A különböző társadalmi osztályokból származó tanulók száma (18 év).

2. A következő kérdés az lenne, hogyan növekedett, illetve csökkent az évek folyamán az említendő társadalmi osztályokból kikerülő tanulók száma. A fentebb említett évekből a számbelileg legtöbb tanulót képező első négy társadalmi osztály fejlődését — hanyatlását fogom kimutatni.

As állami tisztviselők osztályát ma három csoport alkotja. Az egyik, amely ma is állásban van: a vasuti alkalmazottak, a másik csoportot, amely a legnagyobb: az állami nyugdíjasok alkotják és végül

3. Milyen kapcsolai van a tanuló előmenetele és a szülők foglalkozása között?

Lényeges különbség van a különböző társadalmi osztályokból kikerülő tanulók tehetséeloszlása között. A társadalmi osztályoknál a tehetség állandó rostáláson esik keresztül: a gyengébbek fokozatosan el-esnek, míg a nagyobb képességűek előbbre haladnak.

A feltett kérdésnek a megvilágításával már többen foglalkoztak és igyekeztek megállapítani a kapcsolatot a szülők foglalkozása és a gyermek előmenetele között. Így *Lenz*: „Menschliche Auslese und Rassenhygiene“, *William Stern*: „Die Intelligenz der Kinder und Jugendlichen“, *Jaederholm* svéd pszichológus, *Terman*, *Binet* stb, akik szerint a legtehetségesebb gyermekek sokkal nagyobb mértékben származtak a magasabb társadalmi osztályokból, mint a fizikai munkával foglalkozó vagy földműves osztályból származókból.

De az iskola felsőbb osztályaiban és az egyetemen nem áll teljesen ez az arány. Így pld. *Koester* 1695 tanulót vizsgált meg és kimutatta, hogy az iskola alsóbb osztályaiban a magasabb társadalmi osztály gyermekei jóval felülmúlják előmenetel szempontjából az alsóbb néposztályból kikerülő gyermekeket, de az utóbbiak az iskola felsőbb osztályaiban már nemcsak hogy elérik, de jóval meghaladják a felső társadalmi osztályokból kikerülő gyermekeket előmenetel szempontjából.

Hasonló adatokat gyűjtött *dr. Somogyi J.* is. 242 válogatás nélkül vett főiskolai hallgatóról. Ebből világosan látszik, hogy a főiskolán az alacsonyabb származású főiskolai hallgatók tehetsége aránylag sokkal magasabb az illető néposztály átlagánál és így ezek az adatok az alsóbb néposztályokra nézve aránytalanul kedvezőek.

Apa iskolai végzettsége	Szám	Ált. eredm. átlaga
Egyetem vagy főiskola	65	1.39
Érettségi vagy tanítói oklevél	70	1.40
4 középiskola	45	1.45
6 elemi	46	1.48
6 elemينél kevesebb	16	1.49

(Dr. Somogyi J.: Tehetség és Eugenika.)

Intézetünkben 2628 tanuló adatait gyűjtöttem össze és tanulmányoztam a tanuló előmenetelét összehasonlítva a szülők foglalkozásával.

Kimutatás a szülők foglalkozása és a tanuló előmenetele közti összefüggésről.

Előmenetel osztály	Kitűnő — jeles		Jó — elégséges		Javító vizsga		Ismétlő	
	alsó	felső	alsó	felső	alsó	felső	alsó	felső
Állami tisztviselő	13,98	14,28	59,77	63,41	10,34	8,36	16,09	10,45
Lelkész — tanár — tanító	24,04	32,18	60,90	54,59	7,63	8,62	9,48	4,59
Orvos — ügyvéd — mérnök	46,37	18,86	44,94	67,92	1,44	5,65	7,26	7,54
Nagybirtokos	4,34	10,62	78,26	68,42	8,69	15,78	8,69	15,78
Kisbirtokos — földműves	12,39	11,00	66,94	73,07	5,78	8,97	14,87	6,41
Nagykereskedő — nagyvállalkozó	17,90	30,00	65,11	53,33	1,62	16,06	4,66	—
Kiskereskedő — kisiparos	17,60	21,83	52,76	62,67	15,10	10,56	14,46	4,22
Magánzó	11,80	14,39	62,73	76,82	11,18	7,31	14,28	1,21
Háztartásbeli	8,00	26,00	54,66	46,66	13,33	15,30	20,00	10,00

Négy előmeneteli osztályba soroztam be a tanulókat s ezekből az adatokból kitűnik, hogy a kitűnő-jeles csoportban az iskola alsó osztályaiban a nagy többséget a magasabb társadalmi osztályú, szellemi munkával foglalkozó szülők gyermekei foglalják el. De a felsőbb gimnáziumi osztályokban már meg-

előzik őket az alsóbb társadalmi osztályok gyermekei, pld az állami tisztviselők gyermekei az alsóbb osztályokban 13,98 százalékot, a felsőben csak 14,28 százalékot érnek el, míg a magánzó, kiskereskedő, kisiparos stb. gyermekei sokkal magasabb előmenetelt tanúsítanak a magasabb osztályokban.

Annak, hogy a szellemi, felsőbb réteg gyermekei az alsóbb osztályokban sokkal nagyobb előmenetelt mutatnak, igen egyszerű a magyarázata. A magasabb társadalmi osztály gyermekei sokkal kedvezőbb társadalmi környezetből kerülnek ki, tehát már bizonyos mennyiségű szellemi tudással rendelkeznek, így könnyebben tudják feldolgozni az iskolában kapott anyagot. Tehát a *környezethatás* roppant nagy fontosságát kell hangsúlyoznunk. Hány gyermek előmenetele sínyli a kedvezőtlen családi környezetet!

Annak, hogy a felsőbb osztályokban és egyetemeken az alsóbb néposztályok gyermekei meglepő előretörést mutatnak, viszont az az oka, hogy a fel-

sőbb osztályokban a kiválasztás sokkal szigorúbb és csak azok tanulhatnak, akik minden szempontból megfelelnek a követelményeknek.

De nagyon fontos megjegyeznünk azt, hogy a fentemlített különbségek *átlagos, általánosságban vett* különbségek és nem vonatkoznak minden egyénre, azaz a kiváló tehetség nem csak egy-osztály kizárólagos birtoka, éppígy a tehetségtelenség sem csupán egy másiké.

(Ezúton is hálás köszönetemet fejezem ki Kőpeczy B. VI., Bereczky J., Bókkósy Gy., Koszorús F., Madaras E. és Borók L. VII. o. kedves tanítványaimnak, akik segítségemre voltak munkám adatainak összegyűjtésében.)

TÓTH KÁLMÁN:

A világgazdasági élet kialakuló rendszerei

Előző közleményünkben rámutattunk arra, hogy minden korban a kor szelleme, világnézete volt az, mely megszabta a korában élő ember mindennemű tevékenységét, így a gazdaságát is.

Napjainkban mi is láthatjuk, mily nagy kihátással vannak a jelszavak folytonos hangoztatása s újabb faj, nemzeti közösségek kívánalmi a gazdasági élet kialakulására. Ez logikus, mert csakugyan az embert úgy saját egyéni érdekei, mint a közösség érdekei egyformán érintik.

Mai gazdasági életünk kialakulását két, a közelmúltban lejátszódott nagy eseményre vezethetjük vissza: a világháborúra és az 1929-es gazdasági válságra. Mindkét esemény egy-egy delejes álból rázta fel társadalmunkat. Az első rámutatott a szabadelvű (liberális) individualizmus váltására, a másik már megtalálta e válságból kivezető utat a nemzeti közösség érdekeit és javát szolgáló terv és irányított gazdasági rendszerben.

A háború kitörésétől kezdve az egyéni érdekek háttérbe szorultak, helyét az állam, a közösség érdeke foglalta el. Megindult az individualisztikus tőkés gazdasági rend súlyos válsága, mely még napjainkban is tart és egyre gyengül a belévetett hit és bizalom.

Már közvetlen a világháború kitörésekor tudni lehetett, hogy a felhalmozott nyersanyagmennyiség, pénz, munkaerő és jó közlekedési eszközök fogják sorsát eldönteni. Ezért a hadviselő országok egész gazdasági tevékenységüket a háború szolgálatába állították. Felfüggesztették a tulajdon szentségét, amennyiben akármit lefoglalhatott az állam hadicélokra, belátása szerinti kártalanítás mellett. Ezt már a kollektívizmus kezdetének vehetjük. Az állam, hogy a kereslet és a kínálat egyensúlyát, valamint az árak szabálytalan emelkedését korlátozza, a termelést és javak szétosztását szabályozta és irányította (jegyek, utalványok) és a forgalomba hozott javak értékét meghatározta (maximálás.) A háborúban résztvevő államok gazdasági élete így korán izelítőt kapott az irányított gazdaságból, mely a harcban álló nemzetek erejének egyedüli támpontja lehetett. A békeszerződések megkötése után

arra eszméltek Európa nemzetei, hogy a háborút tovább kell folytatni az úgynevezett békés eszközökkel, ezért megindult a különböző gazdasági erőknek az állam harcias ellenállását legjobban szolgáló formákba való szervezése. Ezzel a tézissel találoztunk a nacionalizmus gazdasági rendszerének tárgyalásánál, mikor is megállapítottuk, hogy rendszerében a háborus szellem rejlik, gazdasági életét úgy osztja be, hogy az az állam legnagyobb politikai, háborus és pénzügyi hatalmát szolgálja.

Ha röviden végigkísérjük a háború utáni gazdasági rendszerek fejlődését és mai állapotát, kitűnik, hogy mennyire szolgálják a nemzeti közösség szempontját.

A szociális tervgazdaság (kommunizmus) volt az első, mely forradalmi eszközeivel és a mindent elsőprő terrorjával felépítette közvetlen a háború után Lenin által újra formulázott rendszerét, a Szovjet Unió keretén belül. A magántulajdon megszünt, helyébe az állam lépett. Lenin megformálta tézisét, mely szerint: „villamosítás plusz Szovjet, egyenlő a szociálisizmussal.” Lenin a villamosításban látta a Szovjet jövőjét és ezen, mint üzemi hajtórőn keresztül: az iparosításban. Megalakította a „Nep” gazdasági programot. Nagyszámú proletárt és hatalmas termelőképeséget akart elérni, a közszellemet pedig erős propagandával célkitűzéseéhez hozzá nevelni.

Andreae Lenin haláláig terjedő korszakot három szakra osztja: forradalom, hadi kommunizmus és a Nep éveire. A Lenin halálát követő korszakot kettőre: a Nep likvidációjára és az öt éves tervre.

Az öt éves terv szerint az egész ország öt termelési zónára van felosztva, aszerint, hogy holmit lehet a legmegfelelőbbben termelni. Ilyen hatalmas területen meglehetősen valószínűtlen tervszerint a termelést, mert mindenféle klíma képviselve van, másodszor rengeteg nyersanyag és ki nem aknázott terület áll rendelkezésre.

Hogy a termeléshez szükséges nyersanyag és eszközök birtokában mégis miért nem tudott jobban kiépülni gazdasági szervezete és tulajdonképpeni termelőképesége, annak magyarázata, hogy terv

szerint fokozni kellett a termelés ütemét (melyet versenyek, de sokszor a kényszer eszközeivel is kicsikartak) és ez az előállított javak minőségi rovására ment. Ugyancsak hiányzott a szakképzett emberanyag, mert az értékes elemek, mire a felépítésre került a sor, már rég el voltak téve láb alól, így a megmaradt „Under-Mann” anyaggal kellett e nehéz munkát megindítani. A rendszert egy darabig a hit hatalmas ereje tartotta, ma pedig az államhatalom. Stoddard 1922-ben megírt szavaival szeretném e rendszert lezárni, melyek szerint „Oroszországban, miként e történelem minden társadalmi forradalmában azt látjuk, hogy a kaosz bűvös köreiből kiemelkedik a rákövetkező zsarnoki uralom, ez a társadalmi forradalmak tragédiája — az az eredmény, hogy az új uralkodóosztály rendszerint alantasabb értékben a réginél, míg a társadalom időközben pótolhatatlan veszteségeket szenved kulturában és faji értékben.”

A világháború megkínozta Olaszországot Mussolini szervezte újra fascista rendszerével, melynek gazdasági alapjait a „Carta del lavoro”-ban foglalta össze. Rendi állam, melyben az államilag szabályozott szabadság és szerves egyenlőtlenség gondolata az uralkodó.

A fascizmus meghagyta a magántulajdont, meg a versenyt, sőt ami több, hangsúlyozza, hogy a gazdasági életben igen nagy szükség van az egyéni kezdeményezésre és helytállásra, de az egész gazdasági életet állami ellenőrzésnek vetette alá. Az állam csak végső szükség esetén szól bele a gazdasági dolgokba, ekkor is buzdítás, irányítás formájában. A rendszernek első nagy sikere a „Bataglia del Grano” (búza csata) megnyerése volt, mely számokban kifejezve mutatja az elért nagy eredményt: 1913-ban 49.896 q búzát termelt Olaszország földje, 1923-ban (a kormány 2-ik évében) 61.191.000 q-t, 1929-ben már 70.795.000 q-ra emelkedett az az évi termelés.

A korporációs termelési rend, a termelők által szabályozott rendszer, szabadabb, mint akár a kommunizmus vagy nemzeti szociálizmus. Magában foglalja a termelés önállóságát, a termelők felelősségét önmagukkal, a közösséggel, fogyasztóval, állammal szemben. A termelés feladata, hogy saját magát irányítsa, ellenőrizze, akárcsak a szabadversenyben, úgyannyira, hogy az állam szerepét csak a végcél ellenőrzésére, irányítására és a termelési folyamat harmónikus biztosítására korlátozza.

Mint az eddigiekből láthatjuk, a fascizmus rendi államszervezet, már kialakult az államhordozó rend, mindenki a közösség szükségleteinek kielégítésére és az általános népjólét elérésére törekszik. Nagyon közel jár az univerzalista államelmélethez és megközelíti a platonai elvek elképzelésének megfelelő államot.

Az 1929-es év végén egyszerre elakadt a világ gazdasági vérkeringése és tartott ez az állapot egészen 1933-ig, mikor is a válság elérte mélypontját. Rengeteg embert nem sikerült a termelés szolgálatában megtartani, ami már már veszedelmet jelentett egyes országokra. Az Amerikai Egyesült Államok és Németország nagy és gyökeres reformokra határozták el magukat, hogy e nehéz, válságos időszakból valamiképpen kijuthassanak.

Roosevelt elnök, megválasztása után rögtön

cselekedni kezdett, mert tézise szerint „a téttenség csak veszedelmet jelent”. Reformját az ültetvényesek, (farmerek) adósságainak enyhítésével kezdte; moratórium, adósságleszállítás és pénzérték lerontással. Rövidesen letért az aranyalapról, ezzel a dollár árfolyamát irányíthatóvá tette (gummidollár), vagyis a gazdasági követelmények szerint változtatta, leszállította, miáltal a nyersanyagárak és termények árai emelkedtek, amivel a farmereket, őstermelőket segítette. Az ipari állapotok javítására megalkotta a munkakódexet (ebben befolyásolta a fascista munkatörvény), úgy, hogy az állam beleszóltatott a termelés legapróbb részleteibe is, — de azért mindenkit engedett dolgozni.

Roosevelt saját rendszerét „kapitalista tervgazdaságnak” nevezi, sok rokon vonás van benne a fascizmusból, sőt még a kommunizmusból is, de lényegében egyik sem. Nevezhetnők étatizmusnak, mert a termelés rendszabályozása és ellenőrzése felől szigorúan az állami rendszabályozás intézkedik.

Németországot a válság miatti elproletáriusodás komoly veszedelembé sodorta. Ebből a veszedelemből mentette ki az országot Hitler Adolf s megalapította a „harmadik birodalmat” nemzeti szocialista elveinek alapján. Nem jött egy előre megállapított pontos tervvel, hanem magáévá tette Federnek a háború utáni években összeállított 25 pontos gazdasági tervét. Rendszerével a követelmények szerint alkalmazkodott minden irányban. Rövidesen véget vetett a munkanélküliségnek, azáltal, hogy nagyarányú fegyverkezésével rengeteg üzemnek és embernek adott munkát. Tekintettel, hogy az állam folyósította a beruházásokat, természetes következménye az lett, hogy a birodalmi kormánynak nemcsak ellenőrizni, hanem vezetnie is kellett a termelést. Később már átvette az árúelosztást és közlekedést is.

Ezt az egész munkát egységes, központi vezetőség irányította, szemelött tartva, hogy minél több embert és minél emberiebben foglalkoztasson. Az állam megrendeléseinek kiköti a 40 órás munkahetet és külföldi anyag minél kevesebb felhasználását. Ezzel gazdasági autárcchiájának kiépítését irányítja.

A Deutsche Arbeitsfront a munkabérek megállapítását ellenőrzi, a nőket pedig lehetőleg kivonja és visszavezeti a családba (eddig kb. 550 ezret). Az ipart kényszeríti bizonyos póanyagok felhasználására s szabályozza új üzemek alapítását, vagy régiek megerősítését.

Schacht nagy terve szerint ma már a bankpolitikát is az állam irányítja, úgyszintén a mezőgazdaságot is.

Katonai hatalmának szempontjából kiépítették a birodalom autóúthálózatát és motorizálják az árúszállítást és közlekedést. 1932-ben 41.114 személykocsi és 7.017 teherkocsi szaladt a birodalom területén, míg 1935-ben már 180.113, illetve 34.313-ra emelkedett a gépkocsik száma.

Hogy külföldi exportját biztosítsa, az exportárakat 25 százalékkal leszállította, melyet az Exportausgleichkassa egyenlít ki a német ipar után szedett 2—6 százalék illetékből, tehát ez az engedmény nem a fogyasztókat terheli, mint máshol, hanem az ipari veszteségszámlákat. Ezt is Schacht zseniális elgondolása alapján oldották meg.

A német gazdaság egyre szorosabb és szigorubb vezetés alá szorított rend képét mutatja, melyben az egyén mind szűkebb-szűkebb helyre szorul, eltérben a nemzeti állam eszméje és annak megvalósítása áll.

A közvéleménynek irányítása és nevelése a leghatalmasabb eszközzel, a szervezés és propaganda tudományos ismeretével (Goebbels propaganda miniszter) folyik. Minden németnek tudomása van arról, hogy mi történik létét legjobban érdeklő téren, a gazdaságin. Hitler a Bécsbe bevonuló katonasággal egyidejűleg elsőknek a *birodalmi propaganda-hivatal* helyezte el, mint legfontosabb adminisztratív szervet; ebben rejlik rendszerének hatalmas, tömegmozgató ereje.

A fent vázolt rendszerek gazdasági jelentőségét helyesen megítélni nehéz, de egyes látható szempontokból mégis csak levonhatjuk következtéseinket. Megállapíthatjuk, hogy a mai gazdasági életben van dinamika, de ezzel szemben a politikai élet bizonytalan és mert manapság a gazdaságpolitika csak eszköz az állam kezében, így elveszi annak ingadozó jellegét. A világnézeti felfogás megváltoztatta a magántulajdon és emberiség lényegét,

a közérdek előbbre való a magánérdekeknel. A tervgazdaságok az államalkotó társadalom vagyónát és jövedelmeit veszik különösképen igénybe.

Az összes rendszerek keresik a gazdasági kiegyensúlyozottság és függetlenség megoldásának módszereit, abból kiindulva, hogy ezzel a politikai biztonság megszilárdul, az autarkia pedig biztosítja a nemzeti függetlenséget, nem kényszeríti a világpiacok, gyarmatok szerzésére, ezzel pedig a háborus összeütközéseket elhárítja. De mert az egész mai gazdaságpolitikai mozgató erő nem gazdasági eredetű, hanem politikai, mint a nacionalizmus tézise is mutatja, csak addig tud élni, míg e hatalmas erőfeszítésre képes lesz.

Nzumark: Neue Ideologien der Wirtschaftspolitik című művében megállapítja: „Kétségtelen, hogy a gazdasági élet moralizálása és nacionalizálása az egyes népek széles rétegeinek becsületes kívánságából származik. De nem szabad azt hinni, hogy e célkitűzések észrevétlenül feloldódnak a gazdasági szempontokban. Ellenkezőleg! Folyamatban van a gazdasági élet elpolitizálódása, miután a közköz mind erősebben belemarkol a gazdasági élet szabad menetébe.”

Szabó Dezső a magyarországi nyilaskeresztes mozgalmakról és a magyarság igazi programjáról

Magyarországon számos olyan pártalakulat van, amely a német nemzeti szocializmus mintájára szervezkedik. (Festetich Sándor gróf nyilaskeresztes pártja, Szalasy Ferenc Nemzeti Akarat pártja stb.) Szabó Dezső két nagy tanulmányban is keményen bírálja ezeket. (Virrasztó Koppány című 26. sz. és a „Jóhiszemű káoszhoz 33. sz.): ebből a két tanulmányból valók az alábbi idézetek.

„Oh testvéreim az örök magyarságban, halljátok meg annak szavát, akinek egész élete felajánlott vidám áldozat volt azért, hogy a ti gyermekeiteknek több falatja és kevesebb félelme, több kacagása és kevesebb gondja legyen. Hagyjátok ott és kerüljétek el messze a gyilkos ököl, a butaság, a műveletlenség, a magyarság orvgyíkolását tervszerűen előkészítő politikai gangszterek vad uszítású szervezeteit... Vad izgatású zagyva programjaikkal, népmegváltó véres mókáikkal a maguk hatalmává akarják lopni a ti jogos elkeseredéseket, hogy nehogy ti magatok kezdjétek el gondolkozni, hogy nehogy ti magatok szervezkedjétek önsorsotok javítására. Így aztán, adva a szörnyű népbarátot, az üres és meddő zsidó hajszta ügyes kihasználásával megtartsanak titeket azok kitermelésében, akik eddig élvezték munkátok gyümölcsét... Zsidó probléma van és ezt a problémát történelmi jelentésében, egész hatásában én mutattam meg. Tanításaimból semmit vissza nem vontam s e probléma megoldását ma sem akarom kevésbé. De nem gyanus célú kancsal próféta az, aki majd stétekrázitúl a zsidó veszély ellen, de nem akarja látni az ezerszer borzalmasabb német veszélyt, mely megmaradt földünket, történelmi létünket s lelkünk lelkét, megmaradásunk legfőbb biztosítékát, az édes magyar nyelvet is veszélyezteti.

... Az élet egyetlen útja, a munka és a magyarság egyetlen biztosítóka: egy új, a munka jogaira épített demokrácia, melynek szabadságai már intézményesen biztosítva vannak és amely minden tényében titeket, a nemzeti munka milliós tömegeit nevel önsorsotok intézőivé, történelmi életet építő állammá. És amely intézményesen tesz lehetetlenné minden szabad zsákmányt, minden dologtalan életet az élet minden téren. És a magyar paraszt és magyar munkás arra való gyermekeiből fog egy új egészséges, egységes, a demokráciát szervezően élő középosztályt teremteni...

... És amint belső politikánk homlokegyenest ellenkezője lesz az eddigi politikának, a munka tömegeinek védelme, megszervezése, történelmi mozgósítása minden kizsákmányolás ellen: úgy teljesen ellenkező irányú lesz külpolitikánk is. Nagy bűne volt a magyar sors urainak, hogy Magyarországot azzal a lehetőséggel vitték be az osztrák dinasztia elnyomó egységébe: (1867:ben (Szerk.) hogy baj esetén a többi népek ébredező nemzeti öntudatát a magyar huszárlovak patái, a magyar bakák szuronyai teszik veszélytelenné a dinasztia számára, Ezért a nem saját bűnéért a magyarság irtózatosan bűnhődött. A külpolitikában sem fogunk nagy elnyomó imperializmus túlhatalmával összefogni, hogy annak segélyével hengereljük le a nekünk ellenséges kisebb népeket, hogy aztán bennünket is felfaljon. Hanem egy új történelmi megmozdulás élére fogunk állani, mely Kelet-Európa kisebb nemzetét egy olyan védő szövetségbe fogja szervezni: hogy az minden egyes nemzetnek a leghatalmasabb egyéni fejlődést, a legnagyobb érdekvédelmet jelentse. Ennek a történelmi feladatnak keretében fognak megoldódni azok a tragikus problémák, mindenik fél lehető megelégedésére, melyek ma a magyarság és a szomszéd népek közt oly tragikus és mindenik félre hátrányos ellentétet jelentenek.”

A syphilis társadalmi vonatkozásairól

Egy népközösség életrealóságának kulturális és gazdasági intézményei mellett egészségügyi szervezete is kétségtelen fokmérője.

A közegészségügyének legfőbb védője és szervezője ma az állam maga, amely a földtekén mindenütt rohamosan építi ki közegészségügyi intézményeinek mind jobban működő és ható szálait, olyannyira, hogy a közegészség tudománya az eddigi elméleti állapotból a jövő emberi társadalmat védő és fejlesztő valósággá van alakulva.

A ma és közeljövő társadalmába, melynek egyik legjellemzőbb vonása a mindinkább való intézményesülés, hogyan illeszkednek be a népkisebbségi viszonyban élő közösségek egészségvédelmi szempontból? Felfogásunk szerint feltétlenül nagy hivatás vár rájuk e téren úgy önön-közösségükkel, mint az állammal szemben. Így többek között a minél tökéletesebb orvos-típus kialakítása.

Az orvosi pálya annyira a hivatás kérdése, annyira a szolgálat eszményére, az élet egészségesebbé, boldogabbá tételére van rendelve, hogy csak a néptanítók, tanárok, papok küldetéses pályájával hasonlítható össze, akik mind a felsőbbrendű emberi életet, annak egységét, az anyag és szellem közötti harmóniát szolgálják neveléssel, példával, felebarátaik javát szolgáló gyakorlati munkával.

Minél több ifjunkban kell kis gyerek korától felköltenünk az akadályokat nem ismerő vágyat, hogy orvosi pályára készüljön, de ne azzal a még ma is uralkodó téves és hiú reménnyel, hogy ott dús jövedelmtől való vágyat fog találni, hanem népkisebbségi küldetéses lélekkel arra, hogy felülről menjen szolgálni népét, utánczván kevés igényű munkás életét.

Minél bennebb jut az emberiség a gépek korszakába, a lakosság minél szélesebb rétegei kerülnek az intézményes egészségügyi védelmek és kezelések áldása alá, az orvos egyéni belső értékei annál becsesebbek lesznek. Mert a tömegrendeléseknél bizonyos gépiesség a legjobb akarat mellett sem kerülhető el, s ne felejtjük el, hogy az orvostudomány nem matematika, s hogy *nem a beteget, hanem a beteget kezeljük*, ami elkerülhetetlenné teszi mindenkorra az orvos és beteg közötti személyes kapcsolatot.

A kisebbségi népközösségi viszonyok kiválóan alkalmasak arra, hogy az orvosban a tudományos képzettséggel egyenlő fontosságú apostolságot vállaló lelkiállapot kifejlődjön. De *erre hittünk szerint nevelni is kell* kis korától fel az egyetemig és azután is ifjainkat.

Az csak természetes, hogy miként kulturális, egyházi és gazdasági intézmények nélkül nincs sajátos népközösségi élet, egészségügyi kérdéseink megoldása s bennük az orvosképzésünk egyes problémái a helyzet megvalósításán álló egészségügyi intézményeink kiépítése nélkül el nem képzelhető.

A tüdőbaj, alkoholizmus, csecsemőhalandóság és az egyke terjedése mellett a syphilis első helyen szerepel, mint társadalmi veszély, degeneráló ok.

I. A syphilis társadalmi veszélye elsősorban felismerésének nehézségéből származik.

A nagy közönségben még ma is az a már tévesnek mondható tudat él a vérbajról, hogy külső bőrkütyüésekben, vagy csunya roncsoló és nem gyógyuló „rossz seb” alakjában jelentkező betegség. Ez a felfogás némileg igaz volt az utolsó 30 évig, míg a syphilis hatásosan gyógyító szerekekkel nem rendelkezünk s amíg meg nem indult minden országban a mind nagyobb szabásúnak mondható kollektív küzdelem ellene. Manapság azonban a legtöbb vérbajos ember valahogy csak kezelte magát, ha nem is kielégítően, s így a syphilisnek a kezelése által meggyengült, módosult kórokozója, a dugóhúzó-szerű spirochaeta pallida új egyetemes való átvitel esetén külső bőrtünetektől mentes formában is létezhetik. Ezért láthatni ma mind ritkábban külsőleg syphilisnek felismerhető embert. Eire a tényre mindenekelőtt felhívtuk a figyelmet, mert a syphilisnek Wassermann-féle vérpróbával való felkutatása annál inkább indokolt, minél inkább fennforog az a lehetőség, hogy egészségesnek látszó s esetleg magát annak is érző egyén mégis vérbajos legyen. Ma már alig akad öntudatos városi polgár, aki legalább házassága előtt egy vérpróbához kötött orvosi vizsgálatnak alá nem veti magát.

A syphilis szociális vonatkozásában ezért az első tétel és feladat: a syphilissel fertőzöttek meggyógyításának a kérdése.

A syphilis azért társadalmi veszély, mert a betegek egyfelől nem kezelik magukat a teljes gyógyulásig, másfelől igen sokan nem is sejtik, hogy syphilisesek s így állandó fertőzési források.

Nagyon sokan nem kezelik magukat. S ki a

hibás ezért? Kétségtelenül nem csak a betegek maguk, nem is az orvosok, hanem elsősorban maga a betegség, amely lappangva, zajos betegségi tünetek nélkül fészkel magát be a szervezetbe, ott évek hosszú sora alatt végzi szű-módjára a roncsoló munkáját, miközben a beteg kifogástalanul érezheti magát. A másik nagy baj az, hogy bár ma már biztosan meggyógyítható a syphilis beteg, a gyógyítás 3–4 évig tartó infekciók sorozatából áll, az egyes kezelési sorozat közé iktatott 1–3 hónapos szünetekkel. A lassú lefolyású, vagyis krónikus, de annál szívósabb ellenálló betegségeket, miként a tuberkulózist is, csak szünetesen tartó kezeléssel képes leküzdeni az orvostudomány. Emberileg tehát a beteget is megérthetjük, aki egy, vagy néhány sorozat injekció után magát egészségesnek érezvén, a sok idővesztésbe, esetleg kiadásba, testi és lelki kímába kerülő kezelésbe beleúszik s eláztatja magát vérvizsgáló csalóka jövedelmével. Ezért kell ismételt hangúlyoznunk felvilágosításként, hogy a syphilis fertőzöttek egyszer átesett egyén minden látszólagos egészség dacára is csak 3–4 évi kezelés után tekintheti magát gyógyultnak, sőt nagyrítván még aztán is ajánlatos évente 1–2-szer alapos orvosi vizsgálatnak alávetnie magát a teljes biztonságbanlétel végett s hogy a vérvizsgáló az első infekció sorozat után negatívvá válása nem jelenti a syphilistől való mentesültséget.

Még nehezebb küzdeni a syphilis azon veszélye ellen, hogy sokan még csak nem is tudnak vérbajukról. Mindenestre e téren is erősen folyik a küzdelem. Városokban, bánya- és egyéb munkástelepeken az elemi iskolás gyerekek hivatalból való és vérvizsgálattal egybekötött orvosi ellenőrzése, a hadseregeknél syphilisre történő rendszeresen végzett vérvizsgálatok, a házasság előtti kötelező vérvizsga, stb. mind alkalmas eljárások a rejtett syphilis egyének és családok felderítésére. A falu népe, sajnos, itt is utóljára marad.

II. A syphilis másik társadalmi vonatkozása, hogy *milyen méretű a syphilis elterjedtsége?* Itt természetesen nem lehet teljesen általánosítani, nem egyforma a föld minden részén s a fejlett gyáripari központokkal, számos nagy várossal rendelkező országban elterjedtebb, mint a földműves országokban. Példának épen eleget mondó a következő: hozzávetőleges statisztikák alapján egy kb. negyvenmillió lakosú országban a terhesség alatt, vagy közvetlenül a születés után évente kb. 60.000 gyereket öl meg a syphilis s az életben maradt syphilitikus gyermek közül 15 éves korukig kb. újabb 36.000 pusztul el. Szóval évente mintegy 100.000 gyermek élete, nem beszélve az életbenmaradottak kálváriájáról s társadalmi vonatkozásban az emberi nemet fenyegető degeneráló oldaláról!

A világháború alatt tűzvészként lobbant fel a syphilis fertőzése. Orvosi körökben általános volt a nagy háborút követő években az aggodalom e betegséggel szemben, hogy a társadalmat alapjában megtámadó, romboló terjedése mind tovább terjedő méreteket ölt. A háború kétségbevonhatatlanul sok rombolást végzett s végez sok szerencsétlen családban a syphilis terén is, de egy biztató és megnyugtató dologt leszegezhetünk 20 évvel a háború után: minden országban e tekintetben végzett megfigyelések, a kórházak, klinikák beteganyaga alapján elsősorban azt bizonyítják, hogy a baj elterjedése még sem oly szörnyű méretű, mint hinní lehetett. S itt külön hódolatul kell adóznunk a falú romlatlan erkölcsi érzékű népének, amely ösztönösen ítőzött a szennytől, a betegségtől s hűséges maradt a maga és családja tisztaságához a háború éveket tartó megpróbáltatása alatt! Ez nagyon megnyugtató tapasztalás, de nem jelenti azt, hogy a falvakban nincs semmi baj e tekintetben. Sőt, elég nagy és aggasztó is a baj, mert aki a falusi élet viszonyaival, nehézségeivel tisztában van, látja, hogy a falu pedig nem kezelte magát syphilis ellen. Kb. 1928-tól kezdve az elmeintézetek mintegy 60% ban syphilitól származó elmebajosokkal vannak telve és ezeknek egy része a falvakra toborozódik. A városi elemnél, kinél inkább volt módjában magát kezelteni, összehasonlíthatatlanul ritkábban találkozhatunk a syphilis késői komplikációival.

Nyilvánvaló, hogy a nemí betegségek felkutatása és kezelése terén parancsoló kötelességeink vannak falvaink népével szemben s addig is, amíg orvosaink száma a falvakon elegendő lesz, társadalmi akció formájában is szerveznünk kellene egyes orvosi központokat, ahol vérbaj esetén ingyenes kezelésben lehessen része azon falusiaknak, akik arra rászorulnak. Meg vagyunk győződve, hogy sokan jelentkeznek faluról e mélységesen emberi kéznyújtáshoz, ha kellő formát adnánk az akciónak és kellően felvilágosítanók a falu sajtót és egyéb rendelkezésünkre álló eszközök útján a kérdés fontosságáról és a menekvés lehetőségéről.

III. A syphilis szociális vonatkozásaiban harmadik pontként érintjük a syphilis *utódokra való átöröklhetőségét* és ezzel kapcsolatban a syphilitikus házasságának kényes kérdését.

A nem kezelt syphilis az utódokra is biztosan átvivődik. Sok vita folyt ez átvitel hogyan- és mibenlétéről. Ma általában elfogadott tétel, hogy az apa először az anyát fertőzi s a magzatra méhlepényen át jut el a betegség. Itt gyakorlati szempontból egy biztató tapasztalati tényt kell leszegeznünk: a bizonyos időn át kezelt lues (syphilis) elveszti fertőző képessé-

gét s így a magzatra való átvihetőségét még akkor is, ha a lueses egyén még nincs is teljesen gyógyulva. Az a tény, hogy a jól kezelt lueses férfi beteg is nemzhet egészséges gyermeket s házastársát sem fertőzi minden esetben, egészen bizonyos és sok ezerszer beigazolt tapasztalás. *Sajnos az ellenkezőre is van elég példa*, miszerint magát szabályosan, de nem kielégítően kezelt egyénnek utódaiban mégis szemlélnie kell a betegség nyomait. Hogy állunk ezek után a syphilitikus házassági kérdéseivel? Orvosilag nincs jogunk arra, hogy egy volt syphilitustól a házassági jogot megvonjuk. De igazán kívánatos volna törvényileg tiltani a házasságtól mindazokat, akik átöröklhető betegségeket kellő időn át nem kezeltették s a gyógyulásnak minden jelet nem mutatják. Három évi szabályos kezelést s utána 1–2 évi tünetmentességet követelünk meg a házassági engedélyünk kiadására. Ez alól kivételt csak azon aránylag ritka esetekben teszünk, mikor a betegséget még vérproba pozitív válsága előtt, azaz a fertőzés után 3–5 héten belül kezdik kezelni, mikor is 3 erélyes és minden esetben salvarsanos kezelés után, vagyis egy évre a fertőzéstől megadhatjuk a házassági engedélyt, ha az illető további kezeltetésére kötelezi magát.

Itt nem térhetünk ki arra, hogy a házasulandó volt syphilitikus orvosi tanácsai mi mindenre terjeszkednek ki. Csak annyit említünk meg, hogy még 3–4 évi egészen szabályos kezelés után is okvetlenül tartsa saját magával és családjával szemben fennálló kötelességének a syphilitikus fertőzésen egyszer átesett egyén az élet folyamán évente egyszer ellenőrző orvosi vizsgálatnak alávetni magát. Így biztonságban érezheti magát, mert szükség esetén maláriás kúrát is fog — még mindig idejében — végezni. Különben minden régi kezelés mellett, ha ritkán is, érhetik késsőbb az élet folyamán meglepetések. Azt is le kell szegeznünk, hogy öntudatos férfi leendő felesége orvosi és vérvizsgáját minden körülmények között követelni fogja, mert az *öröklött syphilissel* szemben senki sem lehet teljes biztonságban, viszont az anyai vérbaj a legvégzetesebb az utódokra, nem kezelése esetén.

A házastárs megválasztásánál igen régi bölcs tanácsokat is találhatunk és szívelehetünk meg; így Manava-Dharma Sastra az ókori hindu törvényhozásban azt mondja: „Kerülni kell az örökléses betegségekkel sújtott családokat. A kifogástalan házasságokból születik meg a kifogástalan utódok sora; a kifogásolható házasságokból nyomoru't utókor jön létre”. Theognis görög költő írja 500 évvel a Keresztény éra előtt: „Ha állatainkról van szó, tiszta és hibáktólmentes fajra törekszünk, hogy egészséges és bő terméket kapjunk tőlük. A házasságokkal egészen másképen vagyunk. Az emberek a pénssel házasodnak össze. Ne csodálkozzunk tehát, ha az emberiség mindinkább degenerálódik”.

IV. Végül is hadd szóljunk egy szót a syphilis egyik legfontosabb szociális vonatkozásáról, a *syphilis prophylaxisáról*, vagyis a *vérbaj megelőzéséről*. A vérbaj problémája egyenlő mértékben rejlik megelőzésében és gyógyításában. A kettőnek párhuzamosan kell haladni, s e kettős összefogásnak máris kezdőlátszani az eredménye.

A syphilis megelőzése elsősorban nevelés kérdése. A nevelés terén viszont a *nevelők nevelése* a leg-sürgősebb és haladéktalanul megvalósítandó feladat. Valljuk be, az emberiség pedagógusai eddigelé nem

szentelték a megérdemelt figyelmet a *felvilágosító nevelés* kérdésének. A mindinkább gépiesedő emberi társadalom ezen a téren is alapvető nevelési hibát követett el. A hibák sürgős helyrehozása elsősorban az orvosok azon sajátosan értékes rétegére hárul, akik orvosok és pedagógusok egyúttal s akik hivatottak és képesek lesznek a nemű nevelés, felvilágosítás és óvás tövises kérdését egész nevelési rendszerünkbe, az elemi iskolai tankönyvektől fel az egyetemi tankönyvekig kellő ráteremtéssel bevezetni. A lényeg az, hogy nem külön nemű felvilágosító könyveket kell írni csak, vagy kifejezetten ilyen tanórákat beállítani az iskolákban, hanem tanítási és nevelési rendszerünk egész szellemébe kell az élet nagy misztériuma közt a továbbnemzés tekintetében is egészségesebb és emberiebb felfogást bevitnünk. Szégyen az emberi nemre az a játék, ami az elhallgatás, titkolózás, képzeletrontó célzások, a bűn és szégyen palástjába burkolt tiltások alakjában e téren gyermekeinkkel történik. Nem külön tárgyban kell gyermekeink érdeklődését a nemű kérdésekre felcsigáznunk, hanem természetes módon nevelnünk, észrevétlenül belelopnunk a nemű nevelés egészséges elemét iskoláink összes tantárgyaiba, a természetrajzba, iskolai élettani, anatómiai és higiéniai könyveinkbe, a vallás és erkölcs tanításaiba, *szóval a nevelésünk*

egész szellemébe és rendszerébe. Miként a növényvilágban szépnek fogja találni és megérteni a gyerek a himporos megtermékenyítés természeti felségeit, a madarak és állatvilág után rá lehet nevelni emberi felemelt fővel gyermekeinket arra, ami emberi mivoltunkból adódik, hogy az éleinemzés tekintetében is a férfi és nő közötti személyi kapcsolat, szeretet, a család és utódok szent gondolata az, ami legmagasabb gondolataink sorába emeli az ember életének továbbnemzési tényét is. Nem méltó a „bölc ember”-hez a hazugságoknak elhallgatásokról folyó tovább folytatása, mert iftúságunk az áldozat s emberi méltóságunknak csorbája, hogy a nemű vonatkozásainkat nem tudjuk annyira *emberi magaslatra* stilizálni, hogy azt ifjuságunkba belenevelhessük, lassan, fokozatosan, de fenntartás nélkül.

Az „Erdélyi Fiatalok” olvasói számára André Theuriet szép mondatát iktatjuk ide befejezésül: „Megnősülni, míg ifjú és egészséges az ember, elvenni egy becsületes, egészséges ifjú leányt, őt szeretni teljes lelőnkéből, minden erőnkéből, dolgozni a gyermekeink felneveléséért és halálos ágyunkon életőnket példaként hagyni számukra: ime az igazság; minden egyéb tévelygés, bűn és örület”.

Egy öntudatos kis nemzet.

Suomi, a csend országa.

Kodolányi János útraja Finnországról.

A század első évtizedében, amikor a nagy orosz *Gorkij*, a kicsiny *Finnországban* már „más országok jövőbeli képét” szemlélte, egy magyar publicista ezeket írta: „Egészben véve furcsa, hogy ez a kis nép oly súlyt vet arra, hogy a világon legyen. Mit szeret azon a *ngelven*, mely nem jelent egyebet, mint egy kényelmetlenséggeltöbbet? Mit mond neki a *muzsikája*, mely nem mond semmit? Mit félt azon a *kultúrán*, mely halovány leöntés tea a nyugat föztéből? Mit veszítene nemcsak a világ, de ő maga is, ha átvadott volna a svédsgbe, vagy elvegyőlné abba a nagyszerű tengerbe, melynek vizei felett a Tolstojok és Dosztojevskik lelke lebeg? Igen, igen ez így van. Érthetetlen erőlködés...”

Most egy másik magyar író elment megnézni ezt az érthetetlen erőlködést, hogy azután beszámoljon nekőnk. S ha olvassuk útikönyvét, feltámad minden kétségőnk, hogy vajjon valójában Nyugat volna-e az igazi kulturák igazi földje? Vajjon nem kellene-e inkább Északra nézni mindig? És mint a könyv írója, nem kellene-e mi is álmainkat és vágyainkat a nemesről, a szépről és emberiről odahelyezzük, ahol *Gorkij* is legelőször látta megvalósult-

nak mindazt, amit a „művészetről és az életről másutt még csak álmodnak.”

A könyvet külön nem ismertetjük. Szemelvényeket közlőnk belőle, beszéljenek azok mindenért. Csak annyit jegyzőnk meg szerényen, hogy ezt a könyvet is minden — főleg transzilvániai — magyarnak ismernie kellene...

Népkultúra és újjászülető élet.

A népből támadt finn középosztály belevetette magát az áradatba (az újjászületés mozgalmairól van szó) s a mélyből egyre dúsabb és ritkább kincsek vetődtek fel. Eleinte csak a népi *kultúra* kincsei, később minden arannyá vált, ami a népből jött, amit a nép adott. Mely nemzetnek van olyan óriási népköltési gyűjteménye, mint a finnnek? Harminchárom hatalmas, súlyos kötet és még nincs is befejezve, És mely népnek van olyan elképesztő táj-szólása, mint a finnnek? Külön hivatalban, külön vezérkar irányításával tudósok raja dolgozik évek óta és parasztok ezrei támogatják a tudóst kint falun, meg levelek útján a központban. *Egy millió kétszáz eszer* szó! S még öt évig tart a gyűjtés, azután következik a szerkesztés, kinyomtatás. Évi hatszáz ezer márkát költ az állam csak erre a munkára. S mely nép teremt műzeumokat istenháta mögötti tanyá-

kon és falvacskákban, hogy összegyűjtse a környék múltjának minden értékét, minden szögét? Holnapután egy ilyen múzeumot nézőnk meg, távol a fővárostól. Mailla Talvio (egy egyetemi tanár felesége) alapította, ő gondolzza dédelgető szeretettel — és a parasztok büszkélkednek vele. És mely nép művészei töltik életük javát a legegyszerűbb nép, a parasztság között, mintegy Anteusként erőt merítve az anyaföldből? Velőnk jön majd Musa Silver (világhírű operanékesnő), hogy énekeljen az *iskolásgyermekeknek* — ingyen — és egy író, hogy beszéljen hozzájuk....

*

...szellemi nagyságaikat alaposan és mindenütt ismerik. Alig van *Suomiban* férfi vagy nő, ifjú vagy öreg, aki ne olvasta volna akár a meghalt klasszikusokat, akár az élő írókat. Aki ne dalolná nagy költők megzenésített verseit. Aki ne tudná, ki *Sibelius* (legnagyobb zeneköltőjük) és mit alkotott. Az iskolák gondoskodnak tehát arról, hogy a finn kultúra kincsei *elevenen ható formájában* jussanak el a legszeleesebb néprétegek közé s ne csak halljanak róluk, de meg is szerezzék és életük *szerves részévé* tegyék. Az iskolák munkáját szervesen egészítik ki a népkönyvtárak, végül azok a kis házi könyvtárak, melyek minden jobbmódú házban

megtalálhatók. S végezetül mindebbe beleépül a rádió munkája... *Lakti* antennái valóban a finn talajba vannak ágyazva a sziklahegy ormán, messze sugározzák a népművészetből és népnyelvből higgadó kultúra saikráit.

Tudomány és falumunka.

A most készülő nagy szótár szerkesztésében ismerkedtem meg a finn egyetemi hallgatók egyik igen üdvös szokásával. Három-négy évről kimennek az ország valamely távoli, nyelvészeti még kellőképp fel nem dolgozott területére. *Ott beállanak dolgozni egy paraszthoz*, gyűjtik az anyagot a parasztok ajkáról, megbeszélnek velük mennyire haladtak s milyen feladataik vannak még, szántanak, vetnek, istállót takarítanak, kaszálnak, csépelnek, kapálnak, és lovat vakarnak... Ha betoppansz egy ilyen vendéglátó parasztházba, nem tudod őket megkülönböztetni a gazda háznépétől.

De maguk a professzorok sem fogják meg a dolog könnyebb végét, nem bízzák tanítókra, papokra a gyűjtést. Éveket töltenek „Istenhátamögötti” vidékeken s nem érik be annyival, hogy jegyzőkönyvvel a kezükben kikérdezik a népet, hogy mi ez és mi az, hogy mondják ezt és hogy ejtik amazt, hanem részt vesznek a gazda életében, dolgoznak vele együtt, amit csak tudnak, beléolvadnak a családba. A parasztok szeretik is tudósajkát. Nem tekintik őket nadrágos naplopóknak, vagy csodabogaraknak, de olyan embereknek sem, akik valami rosszban: adóemelésben, jövedelmük kiszimatolásában, vagy más effélében törnek a fejüket. Láttam egyetemi professzort, aki nehezen huzta a tavon síkító nehéz komp kötelét, láttam olyant, aki az autót alá bujt, olajosan kinfódott az elromlott géppel s közben népdalt énekelte.

*

De a munka igazi nagyszerűsége és lendülete csak akkor tűnik ki, amikor látjuk, *hogy mintegy kéteser állandó parasztlevelezője van a bizottságnak*. Ezek a parasztok általam is megcsodált pontossággal tárgyilagossággal és hozzáértéssel tájékoztatják a tudósokat nyelvészeti és néprajzi kérdésekben. Tudósításaihoz rajzokat mellékelnek használati tárgyakról, népművészeti motívumokról stb. *Évenként négyszer megjelenő nagy folyóirat készül a parasztlevelezők számára*, ebből tájékozódnak a tennivalók, kérdések

felől. És ezek a nehéz munkát végző, lassu, egyszerű emberek olyan lelkesedéssel végzik munkájukat, mint akik tudják: érettük és érdekükben folyik. Hogy ezekből a hangyaszorgalommal összehordott homokszemekből az ő javukra és az ő életük széppé tételére épül a nagy épület, hogy a feltárt néplelek egyre szélesebb talaján emelkedik a bontakozó finn élet.

A tudományos élet utánpótlása.

A fiatal tudós, ha doktor akar lenni, nem vásárolhat afféle doktori értekezést 50—100 pengőért, hanem sokévi kutatásának eredményét vas-kos könyvben kell megírnia és bírálatra betherjesztenie. Egyik velem egykorú barátom: Lauri Hakulinen például háromszázoldalas, kétnyelvű munkát írt, s a nyelvészek ugyancsak számontartják ezt a „doktori értekezést.” Egy másik ilyen fiatal barátom meg, aki most megy ismét külföldi fonetikai tanulmányútra, megmutatja a falidíszit, amelyet édesanyja himzett a szobájába: *három baglyot ábrázol*. A három bagoly pedig azt jelenti, hogy ez a vidám, szerény, egészséges fiatalember három tudományos művel *három egyetemi fokozatot* nyert el.

Ha már most a bírálók a művet elfogadták, következik a doktori vizsga. Az egyetem aulájában nyilvános vitára kell kiállania a vizsgázónak. Az aulában ott vannak a professzorok, élükön azokkal, akik a fiatal vitázó ellenfelei, valamint az érdeklődők. Mert sokan érdeklődnek a vita iránt: ugyan hogy állja meg a sarat a jelölt úr? És akár a reformáció idején, mikor hit-tételekről folytak napokig, hetekig tartó nyilvános elvcsaták a templomokban, egyetemeken, sőt köztereken, ott áll az ifjú „reformátor” sok évi szorgalmas munkájának minden eredményével.

Ha a próbát az ifjú megállta, doktorrá avatják. De nem minden egyetemet végzett ember doktor, természetesen. Ha nem doktor, attól még lehet kiváló tanár, tisztviselő, vagy akármi más. De doktor csak akkor válik belőle, ha tudományos munkájával bebizonyította, hogy valóban mestere tárgyának.

Ezek a tudományos mérközések, a tudósnevelés függetlensége, az önálló véleményre való rákényszerülés gyakran szembeállítja a tanítványt mesterével. Ebből néha hosszú évekig tartó kemény harc válik. A tanítvány már régen nem tanítvány,

már régen más úton jár mint mestere, már újabb és újabb eredményekkel ostromolja a régi eredményeket, amikor a bírók még mindig nem csapott át személyes térre. Persze, ennél kényelmesebb módja is lenne az érvényesülésnek. Például olyan doktori értekezés benyújtása, amely hemzseg a tanár műveiből vett idézetektől. Azután olyan előadások tartása, amelyek lelkes dicsőhymuszai a *Mester*, a *Professzor* nagy és páratlan eredményeinek és szüntelen hangoztatása annak, hogy ő, az ifjú tudós csak szerény továbbkérődője a *Professzor Ur* hervadhatatlan felfedezéseinek. Így is lehetne. Am ezek a finnek nyakas emberek...

Népnevelés és demokrácia.

... Az egykori urasági házat a hozzátartozó melléképületekkel és cselédlakásokkal együtt azonban egy darab belsőség közepén meghagyták részint gazdasági iskolának, részint múzeumnak. Ötvenegy ilyen parasztfőiskola van az országban, közülük tizenöt svéd.

Kik tanulnak ezeken a főiskolákon? Tizenhét éves parasztfiúk és leányok. Ott laknak a szép, tornácsos, emeletes, modernül és meleg otthonossággal berendezett faépületben. Könyvtár, társalgó és zeneterem, ragyogóan tiszta étterem és kedvesen egyszerű lakószobák várják őket. Az elméleti tárgyak között elsősorban a földművelés és állattenyésztés, kis gazdaság, szövetkezeti szervezet, értékesítés stb. szerepel, de előkelő helyet foglalnak el a *humanista tárgyak is*. A gyakorlati munka kint folyik a mintagazdaságban. Egy-egy tanfolyam félévig tart, az ellátási költség és tandíj mintegy 15 pengő havonta, a szegény ifjak költségeit azonban az állam viseli. Osztályszellem tehát mint *Finnországban* sehol, itt sem érvényesül.

*

... a finn vezetőréteg is főleg a parasztságból alakult ki. Állandó felfelé szivárgás folyik, a kitűnő iskolarendszer, a tanulás szabadsága és olcsósága, sőt ingyenessége lehetővé teszi, hogy mindenki az átlagos műveltség bizonyos magas színvonalára emelkedjék. (Erről egyébként az északi államok mind híresek.) Szállodám egyik szobalánya egy bostoni hetilapnak küldözgeti cikkeit, a másik gyönyörűen elmondotta *Koskimilmi*, a már klasszikusnak számító költő egyik köte-

tének minden költeményét. És aki paraszti sorból jutott vezetőpozícióba, évről-évre visszamegy családosztól a szülőföldjére rokonait és gyermekkori ismerőseit meglátogatni.

*

Heinola és Harkola két autót ment a társaság. A két soffőr ott ült velünk a vendéglátó asztalnál. A felszolgáló lányoknak ugyanúgy gondjuk volt rájuk, mint akár Musa Silverre, a szép és híres operaénekesnőre.

*

...soha sehol nem méltatták egyetlen pillantásra sem az étterembe, kávéházba belépőket társadalmi helyzetük szempontjából, nem nézték a ruháját, viselkedését, kérges tenyerét, vagy finom ujjacskáit. Pedig én alaposan megfigyeltem az emberek pillantását, rejtett arcjátékát, hanghordozását. Nem, ebben a demokráciában, amelyet sohasem emlegetnek, amelyről nem írnak veséccikket és nem tartanak politikai programbeszédet, nem azt jelenti a demokrácia, hogy az „egyszerű ember is ember” és nem is azt, hogy nem pofozzuk meg, de még csak nem is gorombáskodunk vele, hanem muszáj. Nem, itt ember és ember teljes emberségét jelenti, a jogok és lehetőségek teljességét, a tisztelet teljességét.

*

Egy alkalommal a belügyminisztériumban jártam. ...A hivatalok ajtóit nyitva voltak, a szobákban csendes munka folyt. Végre beléptem egy szőnyegekkel, képekkel, bőrkarosszékkel berendezett helyiségbe, ahol egy idősebb, sovány, zsakettes úr dolgozott. Bemutakoztam és előadtam kérdéseimet. Az úr szíves szóval útbaigazított, majd kivezetett a fogadószobába, lapokat, folyóiratokat és könyveket tett elé, megkért, hogy legyek türelemmel és cigarettával kínálta. Amikor megtudtam, hogy ki volt, akit kérdéseimmel molesztáltam, leesett az állam...

Társadalmi és faji kvalitások.

...Semmi érzékük nincs azután az iránt sem, hogy a „tekintély” elvét akár hangoztassák, akár megkövetelik, pláne kormányzati elvvétegyék. Hogy kinek mennyi tekintély van akár hivatalos, akár magánemberi minőségében, azt rábizzák az emberek és intézmények súlyára, befolyására, jelentőségére, erkölcsi és szellemi tartalmára, színvonalára. De sehol olyan komolyan méltányolt

tekintélyeket nem láttam, mint Suómban. Az egyetemi tanárok például gyakran vendégül látják családai és barátai körükben tanítványait. A társalgás fesztelen mindkét részről, de a professzor részéről ugyanolyan tiszteletteljes, mint a diákérol. És ezt a kölcsönös tiszteletet láttam másutt is,

*

...Sehol oly tartózkodóan nem bánnak a pénzzel, nem tulajdonítanak a pénznek, vagyonnak olyan csekély jelentőséget, mint Suómban. Példákból láttam, ismerőseimet megfigyeltem, mennyire lenéznek az olyan embert, aki „rámegy” a pénzre, vagy aki pénzgondokkal többet törődik, mint amennyit feltétlenül kell. Nem azt mondják az ilyenre, hogy „életre való”, hanem azt, hogy éhes. Nem azt, hogy „ambiciózus”, hanem hogy törtető. Nem azt, hogy „benőtt a fejelágya”, hanem hogy jó tőle óvakodni.

*

...A finnek nem ismerik a demagógiát s irtóznak minden hamiságtól, így a szépitgetéstől is. Ők reális, cseppet sem álmodozó, a valósággal bátran szembenéző s az életkörülményeket a maguk erős kezével alakító emberek, a férfiak csakúgy, mint a nők.

*

...szívós nyugalommal sorakoznak elő a föld barázdái közül s magukkal hozzák apáik reális élet szemléletét, hallgatag derűjét, rendíthetetlen kitarását, meg nem roppanó munkabírását — és a szülőföld s a paraszti élet szeretetét.

*

...A finn nő úgy jár melletted, mint az árnyék, eltűnik, ha terhedre van, hallgat, ha csendre van szükséged, vigyáz rá, hogy mindig azt kapd, amit kívánsz, és hogy ne érezd magad megkötöttnek. Ezért ő maga sem érez megkötöttséget, munkáját önállóan és nyafogás nélkül végzi, keresetével hozzájárul az élethez, nem győtri férjét egyéni bajaival, sőt nem is tulajdonít azoknak nagy jelentőséget. Ha egészséges és munkája van, minden megvan, ami csak kell. Az érzelmi közösségnek és hűségnek ebben a szoros támogatásában kél új és új életre az élet és a munka.

*

Ha ...a finn férfi, vagy nő hosszasan és csendes vonzódás után valamilyen formában kifejezi érzéseit.

azokra építeni lehet egy életet át. A finn hűség erős, mint a szikla.

*

Suómi egy olyan család otthona, ahol csend, békeség, őszinte együttérzés, egészséges életmód, nagy lényelem és tisztelet fogadja a vendéget... A vendéget, akit nem hívnak síp-pal-dobbal, de aki alig tud elszakadni közülök, ha belépett ebbe az otthonba. (—)

A finn mezőgazdasági élet fejlődése.

Finnország Európa legészakibb mezőgazdasági jellegű országa. Azt várhatnánk ezek után, hogy ott a mezőgazdaság rendkívül alacsony fokon álljon. Ennek ellenére a finnországi mezőgazdasági élet a fejlődés legmagasabb fokát mutatja. Különösen meglepő, hogy ezt a fejlettséget alig két évtizede vívta ki magának a szorgalmas és tanulékony finn nép.

Két tényező játszott közre abban, hogy a rendkívül zord viszonyok között élő ország (Finnország fele az északi sarkköről északra esik) ma nemhogy bevitelre szorulna, hanem komoly tényezője a mezőgazdasági termények kivitele tekintetében a világcacnak. E két tényező a hitartó munka és az észszerű szervezés.

A mai állapotot megelőzően Finnország gazdasági és szociális viszonyai az orosz elnyomás folytán meglehetősen alacsony fokon állottak. A háború után felszabaduló Finnország gyors intézkedésekkel orvosolta a legégetőbb sebeket, majd a szinte történelmi szerepet betöltő szövetkezetek segítségével újjászervezte a termelés, értékesítés, közoktatás, mezőgazdasági biztosítás, talajjavítás, iparosítás, stb. stb. minden ágát. Ezeknek eredményeként fejlődött ki az ország mezőgazdasági önállósága a régi állapotokhoz képest az ország népének általános jóléte és a szociális állapotok egyensúlyba hozása.

Az 1928—35-ös világválság a finnországi fejlődés menetét is megzavarta. Az állam szerencsés intézkedései és a szövetkezeti élet elmélyítése folytán azonban a válság csak múló jelenségeket, főleg hitelzavarokat okozott, de a termelés rendjét nem zavarta.

A legnagyobb érdeklődéssel tanulmányozhatjuk a finn mezőgazdasági minisztérium kiváló szakembereinek: Dr. K. T. Jutila, Erkki Sihvola és Carolus Pettilä tanároknak kimuta-

tásait, melyek filmszerűen peregettik le szemeink előtt a finn mezőgazdaság fejlődésének 20 éves époszát: a finn nép életrealitásának bizonyítékát.

1. A birtokmegosztás.

A finn mezőgazdaságnak az 1917 év előtti helyzetét az addig gyakorlatban levő egyenlőtlen birtokviszonyok magyarázzák meg. A mezőgazdasági művelésre alkalmas területek lakosságának alig 23 százaléka rendelkezett önálló földbirtokkal. A földművelő népesség 34 százaléka idegen bérföldeken dolgozott. A finn önállóság kivívásáig, 1917-ig a régi, úgynevezett „kötött bérrendszer” volt érvényben, mely a megművelt területek szabad forgalmát lehetlenné tette. Az egyre szaporodó agrárlakosság még jobb körülmények közé kerülve sem vásárolhatott volna földet, s így a munkás népréteg elproletárizálódott, részben megmunkanélkülivé vált. Már 1901-ben a mezőgazdasági munkásságnak 43 százaléka teljesen földnélküli volt. E százaléka 1917-ig, több mint másfél évtized alatt egyre szaporodott. A helyzetet súlyosbította, hogy Finnországban a mezőgazdasági munkák idénye az ország déli részében évenként csak öt hónapot, az északabbra eső területeken meg mindössze 3 hónapot tesz ki. A finn nép tekintélyes és legszaporább rétegét képező lakosság így az évek 7—9 hónapjában a gazdasági életnek más területein kellett, hogy kenyerét megkeresse. Így érthető, hogy a politikai önállóság első évében, 1917-ben és különösen 1918-ban, a szovjettel megvívott győzedelmes szabadságharc után a finn állam első teendőjeként a földkérdés sürgős rendezését tekintette.

A földnélküliek megsegítésének terve nem volt már ekkor sem újkeletű. Az 1902-ben és 1909-ben megjelent mezőgazdasági törvények is hozták néhány üdvös rendelkezést, de nem tudták a helyzet alapvető kérdéseit megoldani s az egyenlőtlen birtokmegosztást a földnélküliek javára egyensúlyba hozni. Az 1918-as „Telepítési törvény” az addigi helyzetet gyökeresen megváltoztatta, éppen mert az addig megingathatatlan „kötött bérrendszert” szüntette meg.

A „telepítés” két év alatt ment végbe. Az első évben a magántulajdonban levő kötött bérföldeket önállósította a törvény mezőgazdasági kisüzemekké, míg a második

évben ugyanígy önálló kisüzemekké alakította az addig állami és egyházi tulajdonban volt kötött bérföldeket. Az addigi tulajdonosok kártalanítására az állam vállalt magára kötelezettséget azzal, hogy az addigi bérlő a vételárat, melyet a törvény méltányos összegben állapított meg, több év alatt 6—8 százalékos részletekben, évi 5 százalékos kamattal törleszti le. Ez az eljárás a kisajátítástól annyiban különbözött, hogy a bérlő az általa már évek óta művelt, de az addigi tulajdonjogi rendszer miatt meg nem vásárolható földet saját tulajdonába átvehette. E módszerrel az addig bérföldeken dolgozó agrár-munkás, az ország földműveseinek 34 százaléka jutott földhöz.

A további 43 százaléka földműves-lakosság helyzetének javítására, valamint a bérföldek felszabadításával kapcsolatos hitelkérdések megoldására több addigi hasonló célú pénzalap bevonásával alakult az úgynevezett „Telepítési alap”, mely 1934-ben már 431 millió finn marka alaptőkével és 66 millió finn marka kölcsöntőkével rendelkezett.

2. Mezőgazdasági hitelkérdések.

A finn mezőgazdaság hitelkérdései már a világháborút megelőző években türelhető rendezést nyertek. A „Suomen Hypoteekkiyhdistys” (Finnországi hitelintézet) a mezőgazdaság kevésszámú átruházási ügyletét olcsó, hosszúlejáratú törlesztési kölcsönökkel látta el. A kisebb üzemi és beruházási ügyletekhez a mezőgazdasági hitelszövetkezetek szolgáltattak tőkét. A mezőgazdaság eladósodása éppen a csekély tőkeigénylés és aránylag bő kínálat miatt nem volt jelentős. Amikor a finn valuta a háborút követő infláció következtében előbbi értékének egytized részére süllyedt, a mezőgazdaság még előbbi csekély adósságának jórésztől is megszabadult.

Gyökeres változáson esett át a mezőgazdasági hitelélet a földreform után. Az önálló üzemmé alakult több mint százezer azelőtti bérbirtok, melyeknek üzemi állapota addig gyenge lábbon állott, az új viszonyokhoz alkalmazkodva beruházási kölcsönöket kellett hogy igénybe vegyen. A mezőgazdaság tőkekereslete napról napra növekedett. A keresletet még fokozta a háborút követő évek gazdasági föllendülése és az a tény, hogy az önálló Finnország mezőgazdasági

termékei a világpiac versenyébe kerültek.

A beállott gazdasági válság a mezőgazdaság addigi szervezetének néhány égető hányára mutatott rá. Így elsősorban a birtokok jórésze a föllendülés idején végzetesen eladósodott és az adósságok kifizetési határideje a válság idejére esett. Ennek oka az volt, hogy a terheknek igen nagy hányadát a mezőgazdaságban teljesen alkalmatlan magas kamatú és rövid lejáratú kölcsönök képezték. Ilyen körülmények között Finnország k. b. 280 ezernyi mezőgazdasági üzemből 20 ezer üzem válságos állapotba jutott. A mezőgazdaság adóssága elérte a hat ezer millió finn márkát. Ez az összeg meghaladta a finn mezőgazdaságba fektetett tőke 20 százalékát. A kis ország mezőgazdaságának különösen nagy megterhelést okozott az, hogy a hatalmas összeg után 8 és fél százalékos kamatot fizetett, holott az üzemek jövedelme különösen a válság tetőpontján a magas százalékos meg sem közelítette.

Az állam elsőnek leszállította a kamatlábat, majd egy földhitelintézetet (O. Y. Maakiinteistöpankki) alapításával sietett eladósodott földbirtokos lakosságának segítségére. A Földhitelintézet a magas kamatú és rövid lejáratú kölcsönöket alacsony kamatú és hosszú lejáratú hitelekkel váltotta át. Ennek dacára 10 000 kisbirtok került kényszereladásra. Az állam külön a célra kiadott törlesztéses kölcsönöknek segítségével a régi tulajdonosok egyharmadrésze visszaváltotta elárverezett birtokát, s így a válság következtében mindössze hatezernyi földműves család károsodott annyira, hogy birtokát is elveszítette.

Az állam eredményes támogatása és az újabb föllendülési időszak folytán a finn mezőgazdaság hitelállapota lényegesen megjavult. Az egész országban a mezőgazdaság által igénybevett kölcsönök összegét 4800 millió finn márkára becsülik. Ez az összeg a mezőgazdaságba fektetett tőkének k. b. 17 százaléka. A válság maradványaként az üzemek 9 százaléka adóssága még ma is meghaladja a birtok leltári értékének 50 százalékát. Az állam és egyéb hitelszervezetek segítségével azonban a megterhelés napról napra csökken.

Alábbiakban bemutatunk egy táblázatot a finn mezőgazdaság eladósodásáról, százalékokban kimutatva, hogy az egyes tőkeszolgál-

tató elemek mekkora hitellel vannak érdekelve.

	A hitelösszege millió finn márka:	az ország mezőgazdaságának hány % a
Magánszemélyek	1,255	26,0
Szöv. pénzt. és azok központja	1,015	21,0
Törleszt. kölcsönt szolgáltató hitelintézetek	870	18,0
Takarékpénztárak	870	18,0
Kereskedelmi bankok	320	17,0

3. A mezőgazdasági biztosítás.

A mezőgazdaság hitelkérdéseivel szorosan összefügg az adósságtörlesztések folytonosságának biztosítása. A mezőgazdasági termelés már természeténél fogva hullámzásoknak van kitéve. A mélypontokat könnyen válságossá tehetik a helyenkint fellépő elemi csapások, vagy a termelés menetét akadályozó más váratlan események. A mezőgazdasági kisüzemek természetesen nagyban függenek az üzemekben foglalkoztatott munkások munkaképességétől. Ezért a baleset és betegségbiztosítások is a mezőgazdasági szervezés elsőrendű feladatát képezik.

Finnország összalakosságának több mint 60 százalékát a mezőgazdaság köti le. Mint a hitelkérdéseknél láttuk, a mezőgazdaság jelentős tőkéket foglalkoztat. Már a tőkék befektetésekor szükségesek voltak olyan szervezetek, melyek a váratlan, de szinte szabályszerűen megismétlődő zökkenők esetén az adósságok törlesztését magukra vállalják. E tekintetben kiváló szolgálatot tettek a világviszonylatban is első helyen álló, kitűnően megszervezett biztosító-szövetkezetek. A mezőgazdaság önálló és más termelési ágakkal (erdőtermelés, ipar, stb.) közös biztosítási szövetkezetei a biztosítás minden ágát felölelik. A biztosító szövetkezetek egymással a viszontbiztosítás érdekében szoros kapcsolatban állanak.

A tüzbiztosítás legrégebb szervezete az 1857-ben alapított „Kölcsönös tüzbiztosító egyesület” (Suomen Maalaisten Keskinäinen Palovakuutusyhtiö), mely a mi gondoskodó vagy önszegélyző társaságainkhoz hasonlít. Az állatbiztosítás is régi multra tekint vissza, 1934 óta mindkét ágazat törvényesítést nyert, a viszontbiztosítás rendszeré vált, s a mezőgazdasági né-

pességnek majdnem százszázalékát foglalja magában. A finn szervezőképesség előnyére kell írunk azt hogy a mezőgazdasági biztosítás ilyen magas fokot ért el, anélkül, hogy abban az állami támogatásban részesülne, mellyel más hasonlóan fejlett mezőgazdasági országok a biztosítást elősegítik. Kötelezővé tették ugyan a baleset és gépbiztosítást, de a szervezeteket nem segítézik.

Az erdőégetésbiztosítás a magán-erdők egyharmadát foglalja magában. Ujabbán a mezőgazdák életbiztosítása is magas fokra emelkedett.

Finnország sajátosságai közé tartozik, hogy a nálunk megszokott árvíz és jégkárbiztosítással ott nem találkozunk, mert Finnországban nincs árvíz és jégeső.

4. Mezőgazdasági szövetkezetek.

Mivel a finn mezőgazdasági termelés alapjait a kisbirtokok képezik, a szabadversenynek tág tere nyílik. E mellett azonban a gazdasági élet nagyon sok téren egységes eljárást kíván. A közös érdek megvédésére és közös célok elérésére szolgálnak a rendkívül magas fokon álló mezőgazdasági szövetkezetek. A termelés és értékesítés nálunk is ismert szövetkezeti mellett a finnek szövetkezeteik keretein belül oldják meg a mezőgazdasági fejlődés minden feladatát.

A finn szövetkezetek történelmi multra tekintenek vissza. A népőstörténetében is nagy szerepet játszanak már a közös vállalkozások a vadászat, halászat, malomépítés, erdőirtás terén. A kör-vadászatok és vontatóháló-közületek hagyományos legénysége akkor alakult át lassanként modern értelemben vett szövetkezetekké, amikor a hajdani csere-gazdálkodás a mai hitel-gazdálkodássá fejlődött. Ez ősi szövetkezeteket alakította át Hannes Gebhard a múlt század vége felé modern és középeurópai mintára beszerző, értékesítő, állatnemesítő, közmunka, stb. szövetkezetekké. A központi egyesület (Pellervo-Seura) céljai között első helyen kultúrterkvések is állottak. Az egyre súlyosabb orosz elnyomás ellen ezek a szövetkezetek védtek meg a finn nép anyagi és nemzeti érdekeit. A „Pellervo Seura” alapszabályai közé felvette a finn mezőgazdaság és kultúrelét minden megoldandó feladatát és e célokra az egyesület

a várakozáson felül megfelelt. A beszerző központok körül a kis szövetkezetek egész hálójára fejlődött ki. A szervezet mellett működő népnevelő és tanácsadó ágazatok élénk tevékenysége a finn nép tanulmányosságára támaszkodva rövid idő alatt megjavította a mezőgazdaság természetterményeit. A beszerző központ (Soumen Osuuskauppojen Keskuskunta r. l., röviden: S. O. K.) ellátta a mezőgazdaságot külföldi árucikkkel (fűszerrel, vassal stb.) és a belföldi nyersanyagok feldolgozására ipari központokat létesített. Az S. O. K. margarinyára, gyufagyára, gyapjúfeldolgozója és gőzmalmai hamarosan jelentős tényezővé váltak a finn nemzetgazdaságnak. 1934-ben az S. O. K. 417 szövetkezeti ágazatot foglalt magába. Évi forgalma elérte a 984 millió finn márkát. Gyárüzemeinek termelése felülhaladta a 180 millió finn márkát, melyből a malomipar 72 millióig volt érdekelve. Az S. O. K. mellett működő tanácsadó és népnevelő szerv (Yleinen Osuuskauppojen Liitto) az oktatáson kívül kiterjesztette munkáját a szaksajtó minden ágára. (Folyóiratokat ad ki stb.)

Az S. O. K. 417 szövetkezeti ágazatához 1934-ben 2424 nyílt üzlet tartozott. A beszerzett szövetkezeti tagok száma 243 ezer fölé emelkedett. Az évi forgalom meghaladta az 1900 millió finn márkát.

Az ipari munkásság fogyasztási szövetkezetei 1934-ben 259 ezer taggal és 7709 nyílt üzlettel rendelkeztek. A szövetkezeti üzletek évi forgalma megközelítette az 1200 millió finn márkát.

A szövetkezeti tejfeldolgozó üzemek száma ugyanez időben 696 volt, melyhez 76 ezer tehéntulajdonos és 16 ezer más tag tartozott összesen 500 ezer tehénnel, ami a finnországi tejelőtehenek 46%-a. A tejszövetkezetek évi tejforgalma 700 millió liter körül mozog, melynek 76% át vajgyártásra (évi 23 millió kiló vaj), 6% át sajt készítésre (évi 4 millió kiló sajt) és 18% át mint tejfelt és tejet használják fel. Az évi forgalom értéke kb. 700 millió finn márka. A vajkivétel 93,5%-át és a sajt kivétel 59% át szintén a szövetkezetek bonyolítják le.

A szövetkezeti vágóhidak és megszárszések birtokában van az ország húsforgalmának több mint egyharmada. Ugyanezek bonyolítják le az állatvásárokat is.

Az ország szárnyasállat és tojáskereskedelme, valamint kivitele (fő-

leg Anglia és Németország felé) nagyrészt szövetkezetek kezében van. Ezek 1934-ben 42 millió kg. (kb. 100 millió tojás) forgalmat bonyolítottak le, melynek háromnegyed részét a kivitel képezte.

A finn mezőgazda szövetkezetek útján szerzi be a mezőgazdasági gépeket, állat-tápanyagokat, műtrágyát, nemesített magvakat, stb. Szövetkezetek állítják fel a vajgyarakat, magnemesítő állomásokat, szövetkezetek villamosítják a községeket, csatornazzák az erdőket, javítják a legelőket és szántóföldeket, nemesítik az állatállományt és végül szövetkezetek bonyolítják le a belföldi termékek kivitelét. A szövetkezet a finn állampolgár életében mindenütt ott van. Az erősen kifejlődött közösségi érzés már nem is engedné meg, hogy közös célokat ne közösen oldjanak meg. Jellemző, hogy a telefonhálózatot is szövetkezetek állították fel.

A mezőgazdaság összes szövetkezeinek száma Finnországban meghaladja az 5500-at. Ezeknek szabadságát az állam semmiben nem korlátozza. Még a gazdasági válság ideje alatt sem nyult be az állam törvényekkel vagy rendelkezésekkel a szövetkezetek életébe.

5. A mezőgazdaság mellékjövödelmei.

A mezőgazdaság mellékágaként a kisbirtokososztály jövedelmének fokozására utóbbi időben hatalmas fejlődésnek indult a háziipar és a prémállat-tenyésztés.

A háziipar fejlődését az országos háziipari központ és annak 22 körületre osztott hálózata segítette elő. A finn szövés-fonás, kés-kovácsolás, hópökészítés, stb. hagyományos múlt után ma már modern igényeket kielégítő eredményeket mutat fel. A háziipari szövetkezetek nyílt üzleteket állítottak fel, kiállításokat, vásárokat rendeznek, ahol a finn háziipari tárgyak (melyeknek évi forgalma 500 millió finn márkára emelkedik) tekintélyes részét viszik piacra.

A finn kisgazda a nálunk is megszokott háziállatok mellett épen az északi éghajlat miatt haszonnal tenyészthet néhány értékes, hasznot hozó északi állatfajtát. Az ország északi területein, ahol a mezőgazdaság már csak rendkívül szegényes eredményt mutathat fel, összefoglalószzerűen tenyésztik a rénszarvas-t. A kb. 70 millió finn márka értékű 190 ezernyi rénszarvas-álló-

mány jelentős nemzeti vagyont képvisel. A szarvastenyésztők több mint egynegyedének nincs földbirtoka, hanem csak bérelt legelőterülete, melyen félnomád életet él a tenyésztő. A rénszarvas kitünő futó. A finnek e tulajdonságát egy kitünő sport-ág: a szarvas által vontatott sífutás kifejlesztésére használták, melyben verhetetlenek.

A hajdani prémvadászat Finnországban lassanként prémállat-tenyésztő telepekké alakul át. Az éghajlat elég száraz és hideg ahhoz, hogy a megfelelő állatok prémje fogságban is kellőleg kifejlődjék. Az ezüst-nyúlön kívül a kb. fél-vezényi prémfarmon ezüstrókat, nutriát, nyércet, nyestet és könnyen szelidíthető mosómedvét tenyésztenek.

6. A mezőgazdasági oktatás és terménynemesítés.

A finn mezőgazdaság fejlődéséről nem nyújtanánk teljes képet a mezőgazdasági oktatás és a terméseredmények javítására szolgáló számos berendezkedés említése nélkül.

Az első gazdasági iskola 100 éves múltra tekint vissza (Mustiala, 1840). E mellett 1857-ben több hasonló iskola nyílt elméleti és gyakorlati vegyes jelleggel. Ma a mezőgazdasági oktatás az iskolákban elméleti jellegű, melyet a tanulók a gyakorlótelepeken kb. kétszerannyi ideig tartó gyakorlattal egészítenek ki.

Finn gazdasági elméleti iskolák 1934-ben:

	iskola	tanuló
Mezőgazdasági iskolák ..	51	2023
Kertészeti iskolák	6	91
Tehénészeti és telfeldolgozó iskolák	46	1575
Háztartási iskolák	43	1827
Háziipari iskolák	109	2769
	225	8285

Finn gazdasági gyakorlati telepek 1934-ben:

	gya-telep	körnok
Mezőgazdaság	514	973
Kertészet	22	87
Tehénészeti és telfeldolgozás	466	870
Háztartás	83	107
	1085	2043

A népoktatásban nagy szerepet játszanak a téli gazdasági tanfolyamok, a kisbirtokososztály részére felállított tanácsadó-szervezetek és szövetkezetek könyvei, folyóiratai, stb.

A mezőgazdaság terméseredményeinek fokozására az állam és a szö-

vetkezetek kísérleti telepeket és laboratóriumokat tartanak fenn. Ez intézmények segítségével keresik és tenyésztik ki a finnek az állat- és növényvilágnak országuk sajátos éghajlatának és földjének megfelelő és legtöbb hasznot hajtó fajtáit.

A finn növény és állatkísérleti intézetek szoros együttműködést fejtenek ki a többi északi ország hasonló szerveivel. Az északi országok közös „Északi mezőgazdaságkutatók egyesülete” (Nordiske Jordbrugsforskeres Forening, röviden: NJF) az elért eredményekről közösen adja ki jelentéseit „Északi mezőgazdaságkutatók” című szakfolyóiratában.

A finn mezőgazdaság eredményeit már a háború előtt pontos könyveléssel ellenőrizték. A szövetkezeti hálózat, melynek kezén keresztül bonyolódott le a mezőgazdasági termelés és szükségletforgalma, egyúttal a kisbirtokos osztály könyvelését is ellenőrizte és évente pontos mérleget készített a könyvelések eredményeiről.

A válság idején a legjobb eredményeket az ország déli részében (ahol az éghajlat kedvezőbb) a középbirtokok (25–50 hektár) érték el. Ezek épen sokoldalúságuknál fogva, s mivel legjobban ki tudták használni a birtokon foglalkoztatott családtagok munkaerőjét, jobban ellen tudtak állani a válságnak.

A mezőgazdaságba fektetett tőke és a hektáronként elérhető évi tiszta haszon viszonya között a fellendülés és a válság időszakainak megfelelőleg állandó hullámzást tapasztaltak az alábbi táblázat szerint:

Év	nyers bevétel	tiszta jövedelem	befektetett tőke ^{0/0} -a
1912—14	248	48	4.4 ^{0/0}
1921—25	2388	410	5.2 ^{0/0}
1926—28	2807	424	4.3 ^{0/0}
1929—31	2332	338	3.1 ^{0/0}
1931—32	2158	367	3.5 ^{0/0}
1932—33	2211	474	4.6 ^{0/0}
1933—34	2356	538	5.3 ^{0/0}

Az utóbbi évek eredményeit előnyösen befolyásolja a nemesített növénymagvak és kitenyésztett állatfajok alkalmazása, valamint a mezőgazdasági feldolgozó telepek beállítása.

Mind ezekből láthatjuk, hogy a finn mezőgazdaság jelene a munka és a szervezés, jövője pedig a haladás.

Egy nép, amely nehéz körülmények között is élni akar: dolgozik.

Dr. Parádi Ferenc.

Még egyszer a tg.-muresi Találkozó

A tg.-muresi Találkozó óta eltelt fél év ifjúsági eseményei mindenben igazolták azokat az aggodalmainkat, melyeket a Találkozó előtt és után kifejtettünk. Alábbiakban néhány megjegyzést kell még tennünk egyes a Találkozóval kapcsolatos jelenségre és megnyilatkozásra. Nem az elégtétel érzése iratja e sorokat, hiszen szomorúsággal tölt el, hogy ennyire igazunk volt. Nem is álláspontunk helyességének üres hangsúlyozása a célunk. Barátilag meggyőzni szeretnők a jóhiszemű tévedőket s felvilágosítani a félrevezetetteket. Az idő rohanó eseményei komoly öntudatosodást sürgetnek. Ennek érdekében az útból el kell háritani a téves elképzelés és felelőtlenség minden akadályát, hogy nemzedékünk felkészülhessen kérdéseit komoly képviselőre és népe szükségleteinek komoly szolgálatára. Kérünk mindenkit, hogy a tényeket s ne a személyeket, a jövő parancsait s ne a múlt jogos vagy jogtalan sértődéseit nézze és ezzel a lélekkel vegye fontolóra szavainkat.

A trójai faló nem mese

„A tg.-muresi Találkozó hatása“ címen a Hítel (1937. évi 4. szám) hosszabbban foglalkozik lapunknak a találkozóval kapcsolatos álláspontjával. Részben burkoltan, részben őszintén elismeri azokat a hiányokat, amiket a Találkozó elvi programjára vonatkozólag felsoroltunk (hogy nem foglalkozott az egyházak, történeti gyökereink és kisebbségi múltunk, a földműves nép, az ifjúság, a székely kulturális önkormányzat és a népegészségügy kérdéseivel). Ugyanígy, bár szavaiban cáfolni igyekszik, magában elismeri a rendezés antidemokratikus voltára tett megjegyzéseinket. (Hol vannak a végzett ifjúság szervezetei? — kérdi s mindjárt fel is sorolja: az IKE szeniori osztályán s néhány magyarpartii ifjúsági tagozaton kívül ilyen szervezetek nincsenek“, ezzel elismeri tehát, hogy ezek vannak. illetőleg voltak, tehát azt is, hogy ezeket mégis megkerülték a rendezésnél). Nagyon érdekes az, hogy egy elszólásban elismeri a Találkozó mindig gondosan burkolt és tagadott *politikai* jellegét is. („A tg.-muresi Találkozó volt az első erdélyi magyar politikai gyűlézet...“ stb.)

Míndezek még nem a teljes őszinteség megnyilatkozásai, de már örvendetes előjelei annak. Egy ponton azonban érthetetlenül megmakacsolja magát a „Hítel.“ Ott tudniillik, ahol a tulzó marxistáknak a Találkozón és azóta a találkozó mozgalmával kapcsolatban játszott nagy szerepét letagadni igyekszik. Felteszi a kérdést: „mindazok, akik a Találkozó határozatára hitvallást tettek... egy marxista programra esküdtek?“ Ez a beállítás teljes félremagyarázása ez irányu súlyos figyelmeztetésünknek. A Találkozó következményeiről beszélve, mi szóról-szóra ezeket írtuk: (1937. 3. szám) „A határozatokba tehát nem kerültek be a szélsőségek megállapításai, ellenben a szélsőségek katonái soraink közé keveredtek. A trójai faló bevonatása sikerült“, mert: „az elfogadott keresztény erkölcs és nemzeti demokrácia alapján megadja az erkölcsi jogcímet és a korlátlan gyakorlati lehetőséget a soraink közötti szervezkedésre.“

Kérjük a Hitelt és mindenkit, hogy gondolkozzék el az alábbi két tényen. 1. A MADOSZ emberei a Találkozón elfogadták a nemzeti egységet és demokráciát. Utána két hónappal a decemberi választásokon a szervezet maga s annak a Találkozón jelen volt több tagja a nemzeti parasztpárttal kötött választási egységét és vett részt a választásokon, szemben a Magyar Párttal. 2. A fiatal írók a Találkozó alapján felekezeti ifjúsági keretekben főiskolásoknak előadásokat tartottak. Az előadók között a tulzó marxizmus ismert képviselői közül is voltak. A Hítel azon-

ban mégis azt írja: „A trójai faló meséje pusztán ár-talom“, vagyis, hogy mi találtunk ki mesét azért, hogy ártsunk. Lenyeljük ezt a jószándékunk címére szóló sértést épp úgy, mint azt a kitéltet is, hogy „nem érdektelen“ a mi figyelmeztetésünk. Csak komolyan megkérdezzük a Hítel-t: vajjon tényleg nem látja, vagy látni nem akarja a tényeket? Vajjon az-e az ártalom, hogy mi a bekövetkezett veszélyeket előre megláttuk, és azokra figyelmeztettünk, vagy pedig az, hogy a Hítel még a káros következmények után is ragaszkodik hibás elképzeléséhez?

Az idő közveteli a tényekkel való szembenézést és a hibáinkkal való leszámolást. Kérjük a Hítel-t, lássa be, hogy a Találkozó zavaros ideológiája és antidemokratikus felépítettsége csak a szélsőségeknek kedvezett s amennyiben lett belőle mozgalom, ez csupán ezen szélsőségek terjeszkedése.

Reméljük, hogy kérésünk nem lesz hiábavaló. De ha mégis az lenne, a felelősség többé nem a miénk, akik ismételtlen figyelmeztettünk, még csak nem is a szélsőségeké, akik azt teszik, amit ideológiájuk előír, de azoké a közbulállóké, akik öntudatlanságból és elfogultságból struccpolitikát űznek. A Találkozó rendezése körül elkövetett hibákat mentheti az előlegezett jóhiszeműség. De utána s a bekövetkezett tények után semmi mentség sincs azok számára, akiknek jóhiszeműségét a tények nem igazolták be és akik ennek következményeit még se vonták le.

Világnézeti függetlenségünkkel

ellentétesenek látja a Hítel azt, hogy mi a tulzó marxistáknak a Találkozóra gyakorolt egységes és határozott befolyásáról beszéltünk. Csodálkozik, hogy ezt éppen mi hirdetjük. Mi azonban azon csodálkozunk, hogy a Hítel csodálkozik. Mert ha elolvassa az 1932. 3-4-ik számunk vezércikkéből, hogy: „ne kössük le magunkat át nem értékelt világnézetekhez, ifjúságunk jogán keressük meg a magunkét“ (köztudomású, hogy akkor elsősorban éppen a marxizmus kritikátlan elfogadásával szemben hangoztattuk ezt a világnézeti függetlenséget) és ha elolvassa az 1933. tavaszi számunk 9-ik oldalán e kérdéstről szóló megjegyzéseket, melyek a magunk világnézetének kialakítására hívnak föl, továbbá végül jelen számunkban „Világnézetünk apologiáját“, akkor nem lesz oka a csodálkozásra és akkor belátja, hogy mi a liberálizmust mindig csak úgy értelmezzük, hogy tiszteljük és meghallgatjuk a más meggyőződését, de sohasem úgy, hogy kritika nélkül elfogadjuk, hogy benne öngyilkosan feloldódjunk, hogy a magunk meggyőződését, kialakított saját világnézetét egész lélekkel ne érvényesítsük.

Áprilisi tréfa vagy zürzavar?

kérdésként jogosan a jámbor résztvevő, aki április elején ott volt Clujon a Magánalkalmazottak Szakszervezetének rendezésében tartott estélyen, hol a kommunikék szerint a Találkozó fiatal írói szerepeltek a munkásság előtt. Az estélyt megnyitó dr. Deutsek Géza bevezetőjében határozottan kihangsúlyozta: „ki kell jelentenem, hogy nem a Târgu Mureși Találkozó irodalmi estje a mai... a mi célunk az, hogy egy fiatal szellemi gárdát bemutassunk közönségünknek.” És tényleg a szereplők közt ott voltak Salamon Ernő, Brassai Viktor és mások, akik a Találkozón nem vettek részt. Viszont a Deutsek után pódiumra lépő Tamási Áron már a Találkozó nevében beszélt. A lapokban leadott kommunikék és az estélyről írt beszámolók az egész estélyt a fiatal írók egyéb helyi és vidéki szereplésével együtt a Találkozó mozgalmi eseményeként állították be. A jámbor résztvevő ezek után tényleg nem tudja, hogy a fiatal íróknak, vagy pedig a Találkozónak az estélyen vett-e részt, nem tudja, hogy áprilisi tréfát üztek-e vele, vagy pedig csupán rendezési zürzavarról volt szó. Mi úgy látjuk, hogy nem áprilisi tréfa volt ez az ellenmondás, hanem olyan mozgalmi zürzavar, mely a Találkozó ideológiai zürzavarából logikusan következett.

Apai elfogultság.

K. Balogh Edgar írja a Brassói Lapok 1938. áprilisi 9-iki számában: „A Braşovi magyar közművelődés elengedhetetlen feladatairól faggatjuk azokat a fiatalokat, akik a Târgu-Mureși Találkozó hitvallásában népi megújulásunknak törtek utat.” A meginterjúvált fiatalok pedig: Heszke Béla, Dániel Antal, Abafáy Gusztáv, Lőrincz Albert, Szécsi Sándor és Csákány Béla, akik közül csupán Abafáy és Dániel vettek részt a Találkozón. Balogh Edgarnak ez a beállítása tehát nem fedi pontosan a tényeket. Ez az általánosítás apai elfogultságát árulja el azzal a Találkozóval szemben, melynek gondolatát ő vetette fel és amelynek valóra váltásában legerősebben ő tevékenykedett.

A felelősség

szempontjából volna pár szavunk Kacsó Sándor azon vezércikkéhez, melyet „A kedvező pillanat” címen a Brassói Lapok 1938. március 6-iki számába írt a Vitorul hasonló című cikkére válaszolva. A Vitorul a magyarság hivatalos vezetőit azzal vádolja meg, hogy a román-magyar közeledés alkalmait elszalasztották és dicsérőleg említi meg, hogy „a magyar fiatalság az utolsó időben a politikai érettségének tanujelét adta” s most kitűnő alkalmat van megérteni és megkeresni az uralkodó nemzet nagylelkűségét és jószándékát.” Kacsó e megjegyzést a tg.-mureși Találkozóra érti és köszönettel nyuztázza. Majd azt írja, hogy: 1. a Találkozó megnyilatkozását „elfogadta az egész kisebbségi magyarság, tehát az egész kisebbségi magyarság egyetemesen vállalja” ha „a Találkozó határozata alapján komoly kezdeményezés történik sorsunk rendezése érdekében”; 2. hogy „nem fontos nekünk, hogy kik folytatják le a szükséges tanácskozásokat a kormány illetékes tényezőivel. A magyar kisebbségnek az a fontos, hogy végre nemzeti-népi életlehetőségeit biztosítva lássa.”

Az első ponthoz a következő megjegyzésként állunk: 1. a Találkozó programját egyáltalán nem fogadta el az egész kisebbségi magyarság, csupán egy megbízás nélkül alakult hat tagú előkészítő bizottság

önkényes meghívása folytán összejött 187 magánszemély, kik meghatalmazás híján csak önmagukat jelentették. Utólag sem egyházaink hivatalos szervei, sem társadalmi egyesületeink nem foglalkoztak az általuk hozott határozatokkal. Viszont lapunkon kívül ellenvéleményeket fejtettek ki különböző szempontokból többek között: Magyar Lapok 1937. november 20—21. cikkei, dr. Kiss Elek: Megjegyzések a tg.-mureși találkozóhoz, Erdélyi Szemle 1937. 3., Hoffer Géza cikksorozata az Előré-ben stb. Így állunk hát az „egyeséges elfogadással.” 2. Ez a program olyan hiányos, hogy egyetemes programnak nem felel meg.

Ami pedig azt a kijelentést illeti, hogy „nem fontos nekünk, kik folytatják le a szükséges tanácskozásokat” ki kell jelentenünk, hogy igenis, éppen nemzeti-népi életlehetőségeink szempontjából nem hogy nem közömbös, de sorsdöntő, hogy kikkel fog tárgyalni a kormány. És ebből a szempontból elengedhetetlen követelmény, hogy a tanácskozásokat részünkről csak népkisebbségünk által megbízott felelős vezetők folytassák le.

Nem hisszük, hogy Kacsó Sándor arra akart volna gondolni, hogy a magyar tárgyaló fél az a Találkozó legyen, mely nemcsak az egész magyar kisebbséget, de még a magyar ifjúságot sem képviselheti, amely 187 magánember megnyilatkozása volt s ma még ennyire sem, mert az azóta eltelt idő alatt a Találkozó mozgalmi részét közülük többen megtagadták. (például Becski István Keleti Ujság 1937. 267-ik számában; „A leghatározottabban meg kell állapítanom, hogy a Találkozó mint olyan megszűnt és jogutóda nincs, mert nincs is szükség rá”, ugyanígy báró Atzél Ede Jóestét 1937. december 1-i szám, aki pedig a Találkozó záróülésén „központi bizottság alakítását javasolta, mely a létező magyar egyesületekkel és szervekkel, közöttük a Magyar Párttal is lépjen érintkezésbe és értesse meg velük, miszerint a Találkozó csak jót akar és tiszta szándékú.”) Ha ehhez hozzávesszük, hogy a MADOSZ megmaradt a maga külön útján a Találkozó után is, bár a Találközzel vállalt szolidaritását nyíltan nem tagadta meg, úgy jogosan megállapíthatjuk, hogy ma már Kacsón és a „Hitel”-en kívül csak Tamási és néhány fiatal író áll a Találkozó mozgalmi alapján. Nem tudjuk, hogy fentiek s a Találkozó résztvevői fentartják-e azt a korlátlan és beszámolási kötelezettség nélküli megbízást, amelyet a találkozó Tamási Áronnak, Nagy Istvánnak, Asztalos Sándornak, Albrecht Dezsőnek és gróf Teleki Ádámnak adtak és hogy ezt a megbízást rendkívüli felelősségű ténykedésekre vonatkoztatják-e? Am ha ők fenn is tartják megbízásukat, bizottságuk kívülük, mások nevében, kik erre megbízást nem adtak, nem tárgyalhat s bizonyosra vesszük, hogy ilyesmire a bizottság nem is gondol. Elvi kérdésről lévén azonban szó, félreérthetetlenül újra lezögezzük és teljes határozottsággal hirdetjük: a magyar ifjúságot csak annak törvényes és felelős szervei, az egész transzilvániai magyarságot pedig szintén csak törvényes és felelős szervei képviselhetik s nevükben csak ilyenek tárgyalhatnak. Ilyenek nem léte esetén mindenki törekvésének arra kell irányulnia, hogy a kormányhatalom engedélyét megszerezzük ilyenek kialakítására, nem pedig arra, hogy ennek esetleges hiányában minden felelőtlenységnek korlátlan teret adjunk egy messze jövőre kiható jelentőségű időszakban. Hiszünk, hogy ezt a véleményünket osztja és elírását nyilvánosan is kiigazítja majd Kacsó Sándor.

Kákonyi József

Az erdélyi magyar közönség alig ismeri az Ókirályságban szétszórt magyarság életét. Arról pedig igazán kevesen tudnak, hogy túl a Kárpáton mennyi komoly magyar tehetség él. Néha már több is, mint tehetség, kiforrott művész és alkotásai előkelő palotákon át a királyi udvarig jutnak, anélkül, hogy valaki is sejtene, kitől származnak azok a szobrok, serlegek, cizellált tárgyak vagy iparművészeti remekművek, mert a regáti magyar művész órábert kap és nem vésheti bele nevét a munkájába. Névtelenül dolgozik és ismeretlen marad és nem állhat mellette a közönség megértő méltánylása, ambíciót forraló, néma buzdítása, ami ha nem is mindent, de sokat jelent a művész számára.

Ezek közül az emberek közül való *Kákonyi József*, tárgy-művesi származású, Budapesten tanult fiatal ötvösművész, aki a főváros egyik nagy ezüstartágyárában dolgozik lezárt, páncélos ajtók mögött. Dolgozik bronzban, aranyban, ezüstben és platinában, készít renaissance, rokokó, barokk és egyéb stílusú, gazdagon cizellált serlegeket, vázákat, tálakat, plasztilinbe mintáz és ezüstbe, bronzba önt kis plasztikai műveket, plaketteket, érmekeket.

Ötvösművészeti munkáit nagy formagazdagság jellemzi, melybe harmónikusan olvadnak bele a stílust alkotó motívumok s az egyes motívumok játékos fényreflexe a fémtárgyat megszépítő, különös ragyogással vonja be.

Kisplasztikai művei egészen modernnek, de szépmodernnek. Azért adunk különös hangsúlyt ennek a szónak, mert ma igen sok művész a modernség álcája alá rejtőzteti a tudatlanságot és valósággal degenerált formákat visz figurális kompozíciókba. Kákonyi modern aktjait, portréit leegyszerűsített formák, leheletszerű finomság s az ideális szépség magasságaiba való felemelkedés jellemzi. Művészete felfigyeltető, megállító. Kikristályosodott nemes művészet, a külső gátló körülmények ellenére is. Mert Kákonyinak is, mint általában minden igaz művésznek az az álma, hogy önállóan dolgozhassék. Ne rendelésre, ne előírásra, ne órabérért, hanem önmagának és magáért a művészetért. Szeretne saját elképzelései szerinti ötvösművészeti tárgyakat készíteni, modern motívumokat vinni a fémbe, amit úgy megkedveltetett vele a budapesti iskola, de nem lehet. A regáti közönség makacsul ragaszkodik a dús

cizellálású stílusos tárgyakhoz. Mivel pedig az ötvösművészethez gazdag felszerelés kell, egy ilyen műterem megteremtésére még csak nem is gondolhat. Nincs más lehetőség tehát, mint tovább dolgozni az ezüstartágyárban — rendelésre és hagyni, hogy csudálatosan finom cizellált remekművei szétszóródjanak. Azt sem tudja, hová kerülnek, többé soha nem látja őket.

A kisplasztika az, ami aránylag nem kíván sok pénzt, de kíván időt és idő a jelen körülmények között még kevesebb van, mint pénz. Így csak ritkán és csak éjszaka ér rá arra, hogy kisplasztikai kompozíciókba merülhessen, pedig ez az ő igazi szerelme, mert ezt nem vehetik el tőle, ez az övé marad...

Bajkó Erzsébet

Kákonyi József ezüst-plakettje.

Kölcsey Ferenc gondolataiból.

„Egész nép, mint egyes ember, születetett s nevedhetett oly meghatározó körülmények közt, melyek neki bizonyos véralkatot, karaktert, hajlandóságokat, szeszélyt és szenvedelmet természetébe öntöttek. Ez adatok szerint kell őt a kifejlés lépcsőin nyomról nyomra kíséreni, s ha a nyomról-nyomra kísérést elhibáztatod, s az állást, melyre előre ment adatainál fogva, jutnia kellett, tisztán ki nem láthattad: botlásokat teszesz, miket a világ minden theoriái jóvá nem változtatnak...”

„Egyetemi formák sem egyes emberre, sem egész nemzetre állandóul nem alkalmaztathatnak. Az ember s az emberiség, korához és helyzetéhez képest időről-időre más-más testi és szellemi alakot vált”.

Kelemen Lajos 60 éves . . .

Országrésünk történelmének egyik legalaposabb ismerője az elmúlt esztendőben töltötte be életének 60 ik évét. Ebből az alkalomból kedves kötelességünknek tartjuk megemlékezni egyéniségéről és rendkívüli tudásáról.

Akik az impérium-változás után városunkban végezték főiskolai tanulmányaikat, valamennyien ismerik őt és minden biznnyal tanultak tőle valamit. Bámulattal és büszke örömmel követjük Kelemen Lajos magas és öntudatos alakját, amint frissen, rugalmas léptekkel, öntudatos tekintettel magyarázta városunk művészettörténeti szempontból nevezetes emlékeit. Előadása világos, fordulatos, jóízű humorral fűszerezett volt; akit egyszer végigvezetett városunk építészeti emlékei előtt, vagy éppen a házsongárdi temető keskeny útjain, az előtt örökre élő marad egy csomó történeti tény. Hosszú levéltárosi munkássága kibeszélhetetlenül értékes történeti adatok birtokába juttatta őt s ezekből a leginkább kiadatlan anyagból bőségesen adott mindenkinek, aki komoly érdeklődést tanúsított történelmünk valamelyik kérdése iránt. Mint az E. M. E. levéltárosa, szinte két évtizeden keresztül állott a kutatók rendelkezésére. A vérbeli tudás örömeivel segített mindenkin; magyar, román, vagy német is lett légyen az, aki valamilyen kérdésben hozzáfordult. A levelek, okiratok és jegyzőkönyvek ezreit olvasta és rendezte s kimerítetlen tudását főleg ezekből a történetirők előtt legértékesebb egykorú forrásokból merítette. Országrésünk gazdaság- és művelődéstörténetében feltétlenül és minden kétséget kizárólag ő a ma élő legnagyobb szaktekintély.

Most, amikor nyugdíjaztatása óta több szabadidővel rendelkezik, nagyon sokan gondolunk reá reménykedve: vajha tudásának legalább egy részét maradandó formában is megörökítené. Belátható időn belül senki sem lesz, aki hozzá hasonlóan ismerje országrésünk történetét. Tudományos életünk egyik legfontosabb, közérdekű feladatának látjuk annak a páratlanul értékes történeti anyagnak leírását és kiadását, amit Kelemen Lajos egy hosszú életen át összegyűjtött. Feltétlenül meg kell könnyíteni és lehetővé kell neki tenni ezt a munkát. Ezt az óhajt szeretnők az illetékesek figyelmébe ajánlani most, mikor 60-ik évfordulója alkalmával egész fiatal nemzedékünk nevében még sok-sok termékeny, munkás évet kívánunk Kelemen Lajosnak.

B. S.

Szabó Dezső köszönete. A 34--35-ik Szabó Dezső füzetben "Hóvirágok" címen ezt írja Szabó Dezső: "Markó-utcai epizódommal (perbefogása) kapcsolatban a clujii ref. theologia ifjúsága és a transylvániai fiatalabb nemzedék lapja: az "Erdélyi Fiatalok" hitvallást tettek mellettem. Végtelen öröm volt látnom, hogy megmozdításom már ott hat minden építő magyar szándékban és hogy a bátorság és szolidaritás érzése már a magyar nyelv szótárában is tud szavakat találni. Mély testvéri köszönetem gyanánt fogadják ígéretemet: hogy mindig több életkedvvel s elszántabb erővel fogom folytatni az eddigi utat."

"Ujerdélyi anthológia." Kezdjük a könyv végső soraival: "Olvasónak és kritikusknak csak az lehet a feladata, hogy e nemzedék alkotásainak művészi értékét és szintjét vizsgálja."

Két oldallal előbb meg ezt olvassuk: "... fő-fő gondunkká kell változnia: Vajjon az új, első kisebbségi sorsban felnőtt írói nemzedékben töretlenül-e a magyar szó, szellem és lélek ereje?"

Bár olvasónak és kritikusknak az első idézet szerint nincs joga e súlyos kérdéstről beszélni, mégis megtesszük, mert szükségét érezzük.

A könyv versek és prózai művek gyűjteménye. Míg a versek legtöbbjének olvasása művészi gyönyörűséggel tölt el, a prózai résznél meg kell állapítanunk, hogy ifjú íróinkak igazi novella-irodalma nincsen. Pár szépen megírt oldaltól eltekintve, a sorok eseménytelenségbe és unalomba fulladnak. De nem is ez a legszomorubb, hanem a témakör kiválasztása. A versek közül még ki-kicsendül egy-egy sor, mely a

szívünkig ér, mert rólunk, nekünk szól; de a novella-témák távoliak és idegenek s nem érezzük bennük a magyar szó, szellem és lélek erejét. Sajátos kisebbségi helyzetünket még csak egy kis sugár sem világítja meg e könyv lapjairól s mi szomorúan tesszük le az "Uj erdélyi antológiát", mert szellemében és kidolgozásában nem találjuk sem újnak, sem transylvániaiainak.

Költőnek, írónak megparancsolni hogy miről írjon, mit írjon, nem lehet. De várjuk az "uj transylvániai" megnyilatkozást. Nem újabb és újabb könyvekre, hanem új lélekre van szükségünk, mely tisztán és töretlenül transylvániai marad bármely irodalmi áramlat hatása alatt jöjjön is létre.

Bíróné Váró Éva.

A második írói nemzedék estélyén. A Clujii Magánalkalmazottak Szakszervezetét is meglátogatta a második írói nemzedék 1938. április 1.-én. A Szakszervezet nevében Dr. Deutsek Géza üdvözölte őket, kijelentve, hogy nem a Találkozó estélye ez, hanem egy fiatal írói csoporté. Utána Tamási Áron mutatta be az utána jött írói nemzedéket. Látogatni, találkozni jöttünk ide s újra emlegette a Targu-muresi Találkozó elgondolásait. Első a közösség, ne különbözzünk meg társadalmi osztályok, vallások és irányelvek szerint, viseljük közösségben a közös sorsot. Hulljanak le közöttünk a társadalmi válaszfalak. Azt akarjuk, hogy térjen vissza a munkásság is a faji közösségbe.

Jancsó Elemér a "realista" második nemzedéket most az "erdélyi realizmus" alá akarja összehozni. Személyesen találkoznak a közönséggel, azt akarják, hogy az író és olvasó közt ne legyen válaszfal. A Tizenegyek még a falu felé néztek, a második nemzedék már többet akar: egyetemességet, személyes szereplést. Elismerik már a transzilvánizmus létezését, de nem mithosszal, hanem egész-séges "valóság-látással".

Szenczei "Mézeskalács és főtt tojás" című novelláját olvastuk és hallottuk is. Ugyanígy vagyunk a szép Szabédi-verssel, egy-egy sort már előre mormolunk belőle. Szabédi László, ez a szerény, becsületos író bizonyára unja már a felolvasást. — Kis Jenő szívvel-lélekkel adja elő verseit, előadó-nak is elsőrangú.

KEDVES OLVASÓ!

IX. évfolyamunk megindítása alkalmából kérünk mindenkit, aki gondolatainkat magáévá tette és aki lapunk hivatását átérzi, hogy előfizetése beküldésével és új előfizetők szerzésével bizonyítsa be szolidaritását. Lapunk anyagi alapja kizárólag az előfizetési díjak. Minden új előfizető új erőforrása lapunknak.

Bözödi György sajtó alatt levő könyvből olvasott fel egy már meglevő részletet, mely a Siculicidiumot ismerteti. József József értékes, szép munka ez a részlet (mely nyomtatásban is megjelent már), de szerzője még nem jött rá arra, hogy ilyen fajsúlyú írással a pódiumra kiállni kockázatos. (Arra célzunk, hogy az utolsó padokban valaki beletapsolt a felolvasás közepébe s a felolvasást meg nem érdemelt közöny, vagy türelmetlenség kísérte). — Annál szívesebben hallgatták Salamon Ernőt, egyik versét meg is ujjazták (mint az operettben a hatásos jelenetet), pedig majdnem minden sora propaganda-ízű. Hazafelé jövet egy Fekete Lajos-vers kíséretet, ebben a szegénység szólan egyszerű sem szerepel, mégis meghatódunk a külvárosok szegénysége felett, pedig csak arról van szó, hogy gyermekek a külvárosban szilvamágot vacsorálnak. Ezt azonban egyszerűen, költőien mondja el, ezért hat, Salamon Ernő viszont mindenképpen hatni akart, ezért nem volt művészi és ránk ezért nem hatott.

Jordáky Lajos a helyi ipari munkásság helyzetét ismertette, háromszáz munkás életéből gyűjtött érdekes adatok alapján. — Utána szerény, csendes ember, Szabó István lépett a pódiumra, gondos fordításban Botez és Minulescu verseket mutatva be. — Nagy István novellát olvasott föl. Izléses író, ismeri jól a témakörét és egyre biztosabb a megírásban. — Kovács Katona Jenő egy sárlaj-megyei kallódó falu levegőjét hozta: a fojtott légkörben próbaházassággal kezdődik a házasság és temetéssel folytatódik. Egy napon már hat gyermeket is eltemettek. —

SZERKESZTŐSÉGI HIREK

Dsida Jenő lapunk kötetlékéből kilépett. Kilépését sajnálattal vettük tudomásul.

Cikkeink átvételét (még kivonatolva is) csak lapunk és a cikk szerzője megnevezésével engedjük meg.

Bányai-Baungarten Lászlónak a másorán hirdetett előadása (A dunai kérdéstről) elmaradt. — Brassai Viktor verseiből olvasott fel.

Töredékes beszámolóink megírásában nem esztétikai szempontok vezettek, hiszen a fiatal írók sem ezt a szempontot hangsúlyozták, inkább csak a külső körülményeket és a rendezést érintették. Kimondjuk őszintén, unjuk ezt az egyhanguan meg-megisméltendő másort s nem vagyunk hívei a primadonnáskodásoknak. Ne erőltessünk semmit, várjunk türelmesen. Végső benyomásunk az, hogy ez az írói nemzedék még nem érett ki. S azzal, hogy ezt a folyamatot nem várja be türelmesen, hanem enélkül is szerepel és mozgalmat csinál, csak magának árt, mert a félérték sorban rögzíti meg olyan tagjait, akikből bizonyos ideig való visszavonuló elmélyedéssel esetleg elsőrendű értékek lennének.

Adám Zsigmond.

Reggeli Lapok címen néhány hónappal ezelőtt Satumaren 8 oldalas új magyar napilap indult meg Lengyel István szerkesztésében. A kis lapot közel hozza hozzánk nemcsak az a tény, hogy felelős szerkesztője Szász István, valamint cikkírói közül Juhos László, Tóth Zoltán és mások régi munkatársaink, hanem főképpen az a szellem, amely a lap szerkesztéséből és cikkeiből a kezdeti nehézségek ellenére is fokozódó öntudatossággal bontakozik ki. Ennek a szellemnek egyik értékes vonása, hogy a világkultúra nagyságait igyekeznek a mához közel hozni egy napilap hasábjain és sorozatosan ír ilyen célból Byron, Schopenhauer és mások jubileumairól. A lap szellemének igazi újdonsága abban van, hogy világánélküliség a mi transylvanista felfogásunkat osztja és hirdeti és lapunk nyomán az erdélyi sorskérdésekkel, a magunk által megoldandó és csak általunk megoldható belső kérdésekkel sorozatosan foglalkozik. Városi és falusi szociográfiai riportok egészítik ki ezt az új szerkesztésiszellemet, mely lapjainkban uttőró jelentőségű és különösen megbecsülendő egy vidéki városban megjelenő lapnál. Szeretettel köszöntjük fiatal lapársunkat.

A beküldött előfizetés segíti, a be nem küldött akadályozza munkánkat.

AZ ERDÉLYI FIATALOK KIADVÁNYAI:

Falufüzetek: 1. Gyallay Pap Zsigmond: A nép és az intelligencia. Ára: 20 lej. Főiskolásoknak kiadóhivatalunkban: 8 lej. 2. Hogyan tanulmányozzam a falu életét? (Kérdő ív) Ára: 15 lej. — 3. Demeter Béla: A transzilvániai falu és a szellemi áramlatok: 10 lej. (Főiskolásoknak: 5 lej.) 4. Mikó Imre: A transzilvániai falu és a nemzetiségi kérdés: 4 lej. (Főiskolásoknak: 25 lej.) László Dezső: Akarom, tisztán lássatok. (Széchenyi), Ára 40 lej. — László Dezső: A siető ember (Zsinyi) Ára 40 lej. Kaputatók és megrendelhető kiadóhivatalunkban.

A német felekezeti tanárok capacitate vizsgájának rendezése. Az „Universul” febr. 3-iki száma szerint a Nemzetnevelésiügyi minisztérium kidolgozott egy törvényrendeletet, mely szerint a német iskolák tanárai külön bizottság előtt tesznek capacitate vizsgát. A bizottságot a minisztérium nevezi ki. A jelöltek román és történelem-tárgyakból is jelentkezhetnek, ellentétben egy másik rendelettel, mely szerint e tárgyakat csak etnikai románok taníthatják. A külön bizottság előtt letett vizsga kizárólag a német felekezeti iskolákban való véglegesítésre jogosít.

FŐMUNKATÁRSÁK:

Balázs Ferenc, László József

Bíró Sándor, Debreczeni László, Haász Ferenc, dr. Jancsó Béla, László Dezső, dr. László Ferenc, dr. Parádi Kálmán, Pálffy Károly, dr. Szilágyi Olivér, dr. Tonk Emil, dr. Váró György.

KIADÓHIVATALI titkár: Sinkó Ferenc.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Cluj, Str. Kogălniceanu 13 szám, földszint. Kéziratok és a lap adminisztrációját érintő levelek a szerkesztőség, illetve a kiadóhivatal címére küldendők.

ELŐFIZETÉSI DÍJAK: Beltőlőn főiskolai hallgatóknak félévre 40 Lei, egész évre 70 Lei, tanítóknak is 70 Lei, másoknak félévre 70, egész évre 120 Lei. Magyarországon: 1937 január 1-től kezdve 5 pengő, főiskolásoknak 3.50 P. Csehszlovákiában egész évre 40 csehszlovákia, Jugoszláviában egész évre: 70 dinár.

MAGYARORSZÁGI FŐBIZOMÁNYOS a „Studium” könyvesbolt, Budapest, Kecskeméti-u. 8. Magyarországi előfizetési díjak általa is beküldhetők. Csekkzámla: 4041.

PÉNZKÜLDEMÉNYEK László Dezső szerkesztő címére küldendők: Cluj, Str. Kogălniceanu 16, Református kollégium.

Felelős szerkesztő és kiadó: László Dezső.

CENZURAT. „Gloria” Cluj